Oraşul Ineu

dr. Sorin Bulboacă

Stema oraşului Ineu se compune dintr-un scut triunghiular cu flancurile rotunjite, tăiat de o fascie undată, de aur, despicat în partea superioară. În primul cartier, pe roşu, este figurată o poartă de cetate de argint, cu creneluri și cinci merloane, rostuită negru, având în poarta deschisă o cruce latină de aur asuprind o semilună de argint. În al doilea cartier, pe albastru, este figurat un butuc de viță de vie cu doi struguri, prins pe un arac, totul de aur. În cartierul al treilea, pe roşu, un izvor de apă minerală care iese iese dintr-o construcţie de argint rostuită negru, având partea superioară sub forma unei sticle. Scutul este timbrat de o coroană murală de argint cu trei turnuri crenelate.

Semnificațiile elementelor

Poarta de cetate este o trimitere la cetatea Ineului. Crucea și semiluna fac referire la luptele de apărare duse împotriva otomanilor. Vița de vie se referă la ocupația de bază a locuitorilor: viticultura. Fascia undată simbolizează râul Crişul Alb care străbate oraşul. Construcţia zidită în formă de sticlă reprezintă izvorul de apă minerală de la Mocrea, aflat în apropierea localității. Coroana murală cu trei turnuri crenelate semnifică faptul că localitatea are rangul de oraş.

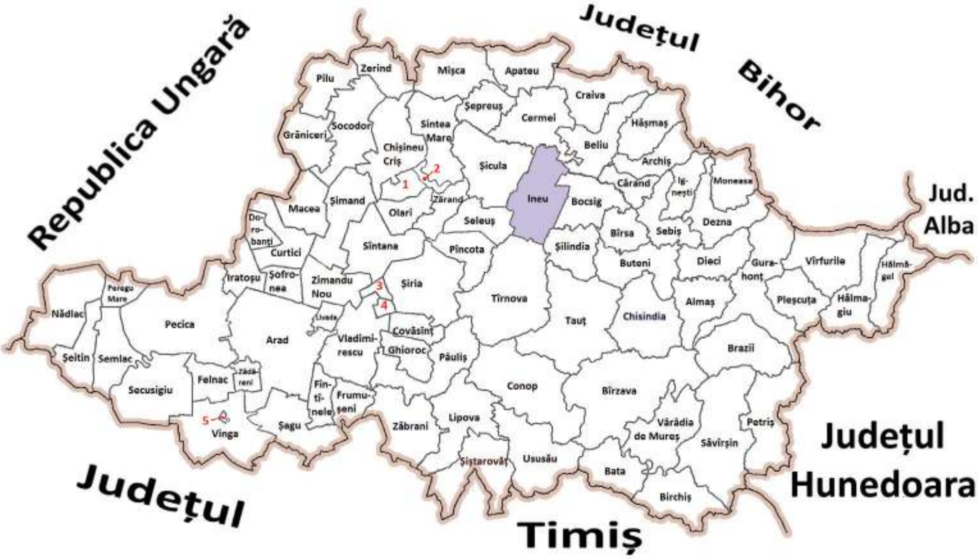
Denumiri

Ineu: *Ieno, Ieneu, Ienen, Ienew, Jene, Ienes, Genna, Ieno, Gienne. Genu, Boros Jeno, Borosineu, Ineu*.

Mocrea: *Makra, Apa, Apatelek*.

Repere geografice:

46°26' N, 21°51' E; suprafaţă: 116 km²; altitudine: 111 m.

Oraşul este aşezat pe cursul inferior al râului Crişul Alb, străjuit la 3 km de măgura vulcanică Mocrea, deal de 346 m înălţime. Ineul este principala poartă de intrare în Ţara Zărandului. Oraşul Ineu are în componenţă şi localitatea rurală *Mocrea*.

Istoric

Ineu

Prima atestare documentară: *Ineu* în 1214 (*villa Ieneu*), şi *Mocrea* în 1199 (*villa Makra*).

Arheologii au scos la lumină vestigii aparţinând neoliticului (topoare cu gaură, silexuri, ceramică), civilizaţiei dacice, perioadei de ocupaţie romană

(linii de fortificații, podoabe, arme, pietre de moară), izvoare ce atestă continuitatea locuirii pe aceste meleaguri.

Dania din 1131 a regelui Ungariei Béla al II-lea către capitlul Aradului menționa la Ineu 3 vii şi 4 viticultori. Moşia Mănăstirii Sfântul Duh este menționată în anul 1177 în actul de hotărnicie referitor la capitlul catolic din Arad. În actul de danie datat 1202-1203 al regelui Emeric al Ungariei către biserica catolică Sfântul Martin din Arad sunt enumerate posesiunile acestei biserici, printre ele şi *satul Ieneu,* cu Mănăstirea Sfântul Duh. Satul *Ineu* exista în 1202 – şi foarte probabil şi în 1177, dar fără a fi consemnat documentar. În 1214 este semnalată existenţa *Comitatului Zărand,* care cuprindea la început teritoriul de la sud-vest de Munţii Codru Moma, având reşedinţa în cetatea omonimă, care mai târziu s-a mutat la Ineu.

După năvălirea tătarilor din 1241-1242 se începe la Ineu construirea unei cetăți, la 1295 fiind menționat *castrul regal Ineu*. Un lăcaş bisericesc catolic a fost întemeiat la Ineu de călugării din ordinul augustinilor. O mănăstire fortificată a existat încă în veacul al XII-lea. Un preot plătitor de dijme papale, *Avram*, este semnalat în prima jumătate a veacului al XIV-lea. Comunitatea catolică a Ineului a fost modestă, în veacul al XVII-lea cuprinzând doar câțiva catolici, 15-16, pe lângă un mare număr de ortodocşi şi musulmani.

Biserica episcopiei ortodoxe pare să dateze, conform tradiției, din secolul al XV-lea. În donația regelui maghiar Béla al III-lea din 1177, întărită apoi în 1202-1203 şi de regele Emeric apare consemnată *Mănăstirea lui Dionisie* din zona Ineului (*Dyenesmonostura comitis Dyenus*). O parte din localitatea Ineu s-a dezvoltat în jurul *Mănăstirii Dienes*, aproape de Măgura Morii, de la care îi vine şi denumirea. Printr-un document datat la 15 mai 1318 regele Carol Robert donează meşterului Leel din zona Ineului, pe lângă Mănăstirea Dienes, şi câteva sate româneşti.

Capitlul episcopiei catolice de Oradea stăpâneşte în 1374 un domeniu alcătuit din 51 de sate şi jumătate, inclusiv în comitatul Zărand (aşezările Ineu, Sintea, Criş). În 1375 regele Ladislau al Ungariei acordă familiei Losonczy Istvan domeniile cu cetăţile şi satele din Zărand, Ineu, Pâncota şi Dezna. Domeniul cetăţii Ineu se compunea din 51 de sate.

În anul 1390 prepozitul Paul al Mănăstirii lui Dionisie de lângă Ineu a fost numit capitular al curiei papale. În 1502 mănăstirea era deja în ruină, călugării augustinieni rezidând aici în ultima parte a existenţei mănăstirii.

La Ineu a funcţionat în veacul al XIV-lea mănăstirea franciscanilor observanţi, cu hramul *Sfintei Fecioare*, ctitorită în intervalul 1387-1395 de nobilul Ladislau Losonczi. În veacul al XV-lea Ineul este centrul unui district românesc în cadrul comitatului Zărand.

Zona Ineu-Zărand aparţinea în 1444 domeniului stăpânit de Iancu de Hunedoara, iar cetăţile se înscriau în lanţul de apărare a Transilvaniei. De numele lui Iancu de Hunedoara se leagă construirea bisericii ortodoxe din Ineu. Cetatea Ineului ajunge iar sub ocrotirea lui Iancu de Hunedoara în veacul al XVI-lea, Ineul devenind centrul unui mare domeniu nobiliar, cu autoritate asupra a 51 de sate.

Izvoarele medievale menţionează studenţi din Ineu la universităţile din Cracovia şi Viena. Astfel, în anul 1486, *Lucas Andreas de Borosjenew* studia la universitatea poloneză din Cracovia, iar în 1516 *Johannes Borosjeneiensis* era student la universitatea din Viena.

Localitatea şi cetatea Ineu cunosc o dezvoltare continuă, deşi în multe rânduri vor avea de suferit de pe urma luptelor care s-au dat pentru stăpânirea cetăţii. Reacţia de aderenţă şi contribuţia efectivă a ţăranilor din Ineu şi din zonă s-au constatat în timpul răscoalei ţărăneşti din 1514, condusă de Gheorghe Doja. Alăturându-se răsculaţilor mulţi locuitori, cucerirea cetăţii a fost mult facilitată. Un episod similar s-a petrecut în 1526, când a avut loc în nordul Banatului şi în jurul Aradului răscoala ţărănească condusă de căpitanul sârb Ivan cel Negru (Nenada); nobilii adunaţi într-o armată şi-au ridicat tabăra militară lângă Ineu, la Seleuş, această oaste nobiliară fiind învinsă.

În urma înfrângerii de la Mohacs şi a ocupării unei părţi însemnate a Ungariei, zona Ineului ajunge sub stăpânirea lui Ioan Zapolya. Zona Ineului devine ţinut de graniţă între paşalâcul de Buda şi Principatul Transilvaniei. În iulie 1552 Ferdinand I de Habsburg le-a desemnat pe Frusina şi Ana, fiicele lui Ştefan Losonczy, comite de Timiş, precum şi pe nepoatele sale – fiicele fratelui său Anton, drept moştenitoare ale întregii averi în cazul în care el, Ştefan Losonczy, ar muri în luptele cu turcii. În masa succesorală este menţionată şi cetatea Ineu.

Ineul este menţionat ca *târg* începând cu anul 1561, când este menţionat domeniul cetăţii cu 30 de sate şi 48 de porţi (circa 160 de case), adică având o populaţie care poate fi estimată la circa 600-700 de locuitori. În 1566 sunt menţionaţi la Ineu voievozii români *Francisc Bota* şi *Alexandru*, iar în 1599 voievodul *Fărcaş*.

Ineul este cucerit de turci în 1566, prima stăpânire otomană durând până în 1595. În 1566, pe teritoriile cucerite de turci în zona Aradului s-au format trei sangeacuri: Arad, Lipova şi Ineu. Acesta din urmă se numea în limba turcă *Yanova sancagi* şi cuprindea Beliu şi o parte din valea Crişului Alb. La 1566 sangeacul Ineu era alcătuit din 63 de sate în întregime, 15 sate parţial şi 16 puste. Cetatea avea o garnizoană formată din 8.000 de turci. A devenit reşedinţa sangeacului Ineu-Pâncota în perioada 1566-1595, făcând parte din vilayetul Timişoarei. Localitatea Ineu se compunea din cetatea de piatră (*kale*), unde se afla garnizoana otomană, şi din *„varoş”* (târgul), înconjurat de o palancă puternică şi şanţuri umplute cu apa Crişului Alb. În anul 1595, în momentul cuceriri Ineului de transilvăneni, oraşul avea 4 moschei; construite probabil din lemn, au dispărut în timpul luptelor sau imediat după asediu. Printr-o campanie militară reuşită, armatele ardelene conduse de generalul Gheorghe Borbely eliberează şirul de cetăţi de pe valea Mureşului, apoi cele de pe valea Crişului Alb, între care şi Ineul.

La 21 octombrie 1595 garnizoana turcă din Ineu a aflat despre victoria strălucită a lui Mihai Viteazul la Călugăreni şi despre fuga lui Sinan paşa; descurajată, a acceptat condiţiile de capitulare impuse. Begul Geafer din Ineu cade prizonier. La 22 octombrie 1595 turcii părăsesc Ineul, oştile ardeleneşti intrând în cetate. În 5 noiembrie 1595 trupele transilvănene instalate la Ineu au recucerit Pâncota şi Şiria. În contextul luptelor anti-otomane, principele Transilvaniei l-a numit căpitan al Ineului pe Mihai Veer. Confruntările şi hărţuielile din jurul cetăţii Ineului au continuat câteva luni. Contraofensiva otomană declanşată în zona Ineului nu a dat rezultate, aşa încât turcii renunţă la reocuparea cetăţii şi se îndreaptă către Oradea. Părăsind zona Ineului, turcii au lăsat în urmă trupe de tătari care au jefuit fără milă populaţia românească, mai ales din satele situate în apropierea Ineului, tătarii răpind vitele ţăranilor şi luând mulţi prizonieri în robie, dar cetatea Ineului n-a putut fi reocupată de turci.

În anul 1599, după victoria de la Şelimbăr, cetatea a intrat sub autoritatea lui Mihai Viteazul odată cu părţile arădene. Ineul şi-a deschis porţile în faţa voievodului la 23 noiembrie 1599. În cetate a fost numit căpitan Gheorghe Borbely. Acesta a pretins, printre altele, ca adunările comitatense din Zărand să fie ţinute la Ineu, sub directa coordonare a lui Mihai Viteazul. În lupta de la Mirăslău (18 septembrie 1600), garnizoana Ineului a participat la bătălie alături de Mihai Viteazul. Garnizoana din cetatea Ineului, cu Gheorghe

Borbely în frunte, a rămas fidelă marelui domn şi după bătălia nefericită de la Mirăslău. La câteva săptămâni după înfrângerea suferită de domnitorul român la Mirăslău, cetatea Ineului ajunge în mâinile adversarului său, George Basta, care o va administra. Peste câteva luni, în drum spre Praga pentru a trata cu împăratul Rudolf, Mihai Viteazul trece prin Ineu, găsind adăpost aici. Tradiția orală susține că şi-ar fi instalat cortul sub uriaşul arbore tisa de lângă stadionul Victoria din actualul parc, dar, hărțuit de soldații din cetate, şi-a continuat drumul, reuşind să treacă aceste obstacole cu sprijinul lui Gaspar Kornis, un nobil credincios lui, plecând mai departe spre Hălmagiu şi apoi Beiuş. (Aceeaşi tradiție orală spune că sub acelaşi arbore tisa a odihnit o noapte şi Avram Iancu în drumul său spre Viena). Stăpânirea lui Basta în părțile Aradului nu va dura mult, fiind supusă tot mai frecvent la atacuri din partea haiducilor din vest care l-au sprijinit pe Ştefan Bocskay.

La 29 iunie 1602 habsburgii i-au pretins principelui Sigismund Bathory şi Ineul, şi Lipova. Nestatornicul principe a abdicat încă o dată, părăsind Transilvania definitiv, fapt care-l determină pe generalul Borbely să se alăture împăratului Rudolf al II-lea. Drept urmare, pentru scurt timp, începând din septembrie 1602, cetatea Ineu trece în posesia împăratului, de facto în posesia mercenarilor generalului Basta care, într-o scrisoare din 20 decembrie 1602, se plângea că veniturile cetății nu pot fi strânse decât cu multe greutăți şi lipsuri.

Răscoala haiducilor maghiari din 1604 s-a extins rapid și în părțile Aradului. Ineul a fost smuls din mâna imperialilor printr-o stratagemă. În oraş erau puține trupe transilvănene. Căpitanul lor a intrat în legătură cu trupele principelui Bocskay, staționate aproape de Ineu. Într-o seară i-a invitat pe căpitanul imperial şi pe ofițeri la o cină, la locuința sa din oraş. În acest interval de timp cetatea a fost atacată prin surprindere, iar garnizoana imperială germană nimicită. Aşa s-a restabilit autoritatea și stăpânirea transilvăneană în noiembrie 1604.

În anul 1602 cetatea Ineu se afla sub comanda căpitanului Ştefan Petnehazy care, ulterior, cumulează şi funcția de comite de Zărand. În perioada în care şi-a exercitat funcția au fost realizate două conscripții ale bunurilor cetății, fiind înregistrate toate veniturile obținute din pertinențe. Cu această ocazie s-a realizat şi un inventar general al lucrurilor aflate în interiorul fortificației. Prima a fost întocmită în anul 1605, de Francisc Stucz şi Dumitru Szaszfalusy. Cea de-a doua inventariere este nedatată, dar probabil a fost finalizată la scurt timp după realizarea primei, în timpul

principelui Sigismund Rakoczy (1607-1608), conform opiniei istoricului Adrian Magina.

În 7 noiembrie 1616 stările din Transilvania decid întărirea cetăţii Ineului, dispunând ca toate dările din comitatul Zărand să fie utilizate pentru consolidarea fortificaţiilor Ineului. Cu ocazia dietei din anul 1617, ţinută la Alba Iulia, locuitorii Ineului sunt scutiţi de dările din vin şi cereale. Chiar şi nobilimea din comitatul Zărand este solicitată să depună toate eforturile pentru apărarea şi îngrijirea cetăţii. Dieta Transilvaniei din aprilie-mai 1633 a decis ca satele din cercul de sus al comitatului Zărand să presteze muncă gratuită (*gratuitus labor*), la Ineu. Dieta din anul 1635 distribuie munca gratuită astfel încât să se dea de câte 12 porţi un car cu 4 boi şi 2 oameni pe săptămână, astfel că satele din comitatele Zărand, Severin şi Hunedoara să o presteze la reconstruirea cetăţii Ineului. Dieta din aprilie-mai 1638 decide ca ţăranii din satele comitatului Zărand (*Cercul de Jos*), să facă muncă gratuită la Ineu. Hotărârea dietei principatului este reînnoită în mai 1639: Cercul de Jos al Comitatului Zărand să presteze muncă gratuită la Ineu.

Domeniul Ineului era administrat de principii Transilvaniei prin intermediul unor *provizori*. În momentul în care Gheorghe Rákoczy I numea în noiembrie 1647 un nou provizor pe domeniul fiscal al Ineului, solicitând capitlului de Oradea să-l introducă în slujbă, îl îndruma să cerceteze cum şi-a împlinit datoria vechiul provizor. Noul provizor trebuia să cerceteze, să verifice, cum s-a străduit vechiul provizor să îngrijească, să înmulţească, să sporească ceea ce i s-a dat prin inventar, dacă s-a străduit să înmulţească veniturile cetăţii, dacă a populat locurile pustii, dacă n-a risipit veniturile fiscului, dacă n-a cuprins pentru sine pământurile, fânaţele, dealurile cu viţă de vie, dacă n-a lucrat pentru sine cu iobagii principelui.

Mai multe persoane şi familii din Ineu au fost înnobilate de principii Transilvaniei în veacul al XVII-lea, ca răsplată pentru faptele de arme şi slujbele credincioase aduse autorităţii centrale. La Alba Iulia, în 17 august 1617, principele Transilvaniei Sigismund Rákoczy i-a conferit titlul de nobil şi blazon lui *Matthei Olah* de Ineu. La Cluj, la 28 aprilie 1608, principele Gabriel Báthory a conferit nobilitate şi blazon lui *Michael Literati* de Ineu. La Alba Iulia, în 15 mai 1619, principele Gabriel Bethlen i-a conferit nobilitate şi blazon lui *Gaspar Ţiriac (Cziriak*) de Ineu. În Alba Iulia, la 20 februarie 1642, principele Gheorghe Rákoczy I l-a înnobilat şi i-a conferit blazon lui *Ioan Farkas* de Ineu. La Deva, în 18 iunie 1649, principele Gheorghe Rákoczy

al II-lea i-a conferit nobilitate şi blazon lui *Ion Kenez I* de Ineu, soţiei sale Margareta Olah şi copiilor lor, Teodor, George, Ion, Petru şi Andrei. Acelaşi principe al Transilvaniei l-a înnobilat pe *Ladislau Fejer de Ineu* şi i-a conferit blazon la 6 august 1649, la Alba Iulia. În 6 decembrie 1653, la Alba Iulia, principele Gheorghe Rákoczy al II-lea a conferit nobilitate şi blazon lui *Nicolae Turi de Ineu*. În 14 noiembrie 1654, la Oradea, Gheorghe Rákoczy al II-lea i-a înnobilat şi le-a conferit blazon fraţilor *Nicolai* şi *Stephan Tipei de Ineu*. În 29 mai 1666, principele Mihai Apafi I a conferit nobilitate şi blazon lui *Szabó de Ineu* şi lui *Sztan*, recte *Stann*, *de Ineu*. La 9 decembrie 1676, la Alba Iulia, principele Mihai Apafi I a conferit nobilitate şi blazon lui *Petru Sztan de Ineu*, precum şi fiilor lui, Francisc, Petru şi Ignatie Sztan (comunicarea a fost făcută pe 20 ianuarie 1678).

În veacul al XVII-lea oraşul Ineu s-a dezvoltat ca centru comercial şi meşteşugăresc. S-au păstrat date despre stabilirea unui mare număr de meşteşugari, organizaţi în mai multe bresle. Astfel, în anul 1625, aurarii, bărbierii, cizmarii, croitorii şi cojocarii obţin statut de breaslă de la căpitanul cetăţii Ineu, statute confirmate de principele ţării în anul 1638. La 8 mai 1649, Gheorghe Rákoczy al II-lea, principele Transilvaniei, întăreşte din nou statutele breslelor din Ineu – la cererea forurilor comitatense ale comitatului Zărand.

În 1658, Acaţiu Barcsai, noul principe al Transilvaniei, a cedat Ineul turcilor, care au stăpânit localitatea până la sfârşitul veacului al XVII-lea. Evliya Celebi considera în 1660 că sangeacul Ineului putea să dispună de 8.000 de ostaşi în vreme de război. Cea mai frumoasă şi exactă descriere a cetăţii şi oraşului Ineu, realizată în 1660-1664, ne-o oferă călătorul turc Evliya Celebi în *Călători străini*…, vol. VI (pp. 513-515): „... *Este o cetate în formă pătrată, aşezată pe malul râului Criş; are bastioane mici, de piatră, care amintesc de zidul Ye'djudj; iar în fiecare din ele încap 1000 de oameni. Fiecare are câte 10 tunuri balimeze. E o singură poartă, pe latura de miazăzi, iar cheia o păstrează aga al ienicerilor, care locuieşte în cetate. Prin şanţurile cetăţii curge doldora râul Criş. Înăuntru, aproape de poartă, se află geamia sultanului Mehmed. Lângă această geamie se găsesc un turn de ceas din scânduri şi o moară cu cai. În interiorul cetăţii se află cetatea nouă. E o mică cetăţuie frumoasă, în care, în afară de odalele ienicerilor, nu se mai află nimic altceva. În cele patru colţuri sunt patru turnuri solide cu acoperiş de scânduri şi cu ziduri late de douăzeci de picioare. Această cetate interioară*

are o poartă ce dă spre apus; şi şanţul acesteia e plin cu apa râului... oraşul Ineu. Râul Criş trece prin el. Pe malul drept şi pe cel stâng al acestui râu se află un oraş mare, care, având forma curbată, se întinde pe pământ ca un arc. De jur împrejur sunt vreo patru mii opt sute de paşi; în prezent e o palancă pe cale de dezvoltare. Are în total bastioane bine întărite şi trei porţi, şi anume: spre miazăzi poarta Timişoarei, spre apus poarta Gyulei, spre răsărit poarta Oradiei; toate sunt de lemn. Şi şanţul acesteia (al pălăncii) e plin cu apele râului Criş. Se adunaseră zece mii de raiale care săpau un şanţ nou. În acest oraş se află geamia lui Köprülü Mehmed Paşa; e o geamie trainică şi foarte frumoasă, cu acoperişul de olane şi cu minaret de piatră; are mulţi enoriaşi. Geamia lui kaseki Osman aga; şi ea se află în centru; e o geamie frumoasă şi lucrată cu măiestrie; este acoperită cu olane şi are un minaret de scânduri... Geamia lui Sofu-Kenan paşa e acoperită cu olane şi are minaret de scânduri. În apropierea ei, tot la capătul podului amintit, se află geamia lui Köprülüzade Fazil Ahmed paşa. În afară de acestea, mai sunt şi meceturi. Are în total 800 de case, cu şi fără etaj, acoperite cu olane şi înconjurate cu grădini. Acesta este un oraş înfloritor, care şi acum e în plină dezvoltare. Râul Criş curge tocmai prin mijlocul oraşului; din toate ferestrele şi balcoanele se pescuiesc diferiţi peşti. Numărul mare de grădini şi parcuri de trandafiri din împrejurimi, mărimea diferitelor grădini, precum şi înfăţişarea şi aşezarea fiecărei grădini în parte sunt de nedescris. Dintre toate clădirile, cele mai frumoase sunt: saraiul paşei, aşezat lângă poarta Gyulei, are tindă şi baie şi mai multe încăperi, cu şi fără etaj. Toate, fiind acoperite cu olane, sunt construcţii împodobite şi înfloritoare. Ferestrele balcoanelor acestor case privesc spre râul Criş. Fiecare sarai are bărci şi plute; toţi se suie în ele cu prietenii şi merg la viile din împrejurimi sau în grădinile din faţa locuinţelor lor, unde petrec şi se distrează. Prin vii ei îşi hrănesc sufletele lor cu cântecul melancolic al privighetorii, cufundându-se în plăceri şi voluptăţi. În livezile înconjurătoare, parfumul trandafirilor, zambilelor şi al feluritelor anemone îl îmbie pe om. Pe malul râului sunt sădiţi pomi roditori şi nenumăraţi chiparoşi mlădioşi, care umbresc râul Crişului, făcând din el un loc tot aşa de umbros ca şi aleile persane. Aşezându-se în grupuri sub aceşti copaci umbroşi, locuitorii vilaietului spun poveşti, deoarece acest oraş fiind o cucerire nouă, guvernatorul vremii a dat locuitorilor drepturi depline şi voie totală. De aceea, dezvoltându-se în fiecare zi, vin aici raiale şi beraiale chiar şi din alte sangeacuri şi oraşe. Până acum, nu are decât o singură baie. La capătul podului de lemn de peste râul Criş, Ahmed paşa, fiul lui Köprülü, a

construit un han frumos, acoperit cu olane. Aici se găsesc, în total, două sute de prăvălii; altfel de construcții încă nu sunt. Este un oraş foarte, foarte bogat. Raialele de aici sunt ardeleni şi valahi. Ostaşii de aici sunt poturi şi bosniaci, care, după obiceiul trupelor de la Timişoara şi Lipova, poartă îmbrăcămintea locuitorilor din serhat... ”.

Evliya Celebi remarcă faptul că majoritatea locuitorilor oraşului Ineu era reprezentată de români, iar oraşul era în proces de dezvoltare, fiind înfloritor.

În Ineu se afla *geamia lui Kuprulu Mehmed Paşa*, o geamie trainică şi foarte frumoasă, cu acoperişul de olane şi cu minaret de piatră, fiind frecventată de mulți musulmani.

Geamia lui Hasecki Osman aga se află în centrul Ineului, fiind lucrată cu măiestrie şi având un aspect frumos, acoperită tot cu olane, posedând un minaret de scânduri. Deasupra porții acestei geamii se afla o pisanie în versuri (*kitabe*), din 1073 a. H. (16 august 1662-4 august 1663).

Geamia lui Sofu Kenan paşa era acoperită cu olane şi poseda un minaret din scânduri. În apropierea ei era situată şi *geamia lui Kopruluzade Fazil Ahmed paşa*.

La 15 mai 1693 garnizoana din cetatea Ineu se predă austriecilor. Kuciuk Mehmed paşa este menționat ca beglerbeg de Ineu în ianuarie 1662. În 1661-1662 şi 1666-1671 a fost beglerbeg al vilayetului Timişoara.

Moscheea, existentă încă la începutul secolului al XX-lea între colțul de sud-est al cetății şi podul peste Crişul Alb, este, cu cea mai mare probabilitate, geamia lui Kopruluzade Fazil Ahmed paşa**,** ridicată de fiul marelui vizir Koprulu Mehmed paşa**,** recuceritorul cetății Ineu, în cadrul unui vakif ce a cuprins şi un han în vecinătate. Lângă clădire se ridica minaretul, construit din piatră fasonată, având în anul 1934 o înălțime de circa 17 metri. Moscheea a fost utilizată între 1702 şi 1858 ca biserică parohială romano-catolică.

În a doua jumătate a veacului al XVII-lea *Ineul devine centrul administrativ al vilayetului Timişoara*. Este semnificativ faptul că în defterul din 1660 în care au fost înscrise oştile otomane şi căpeteniile lor, vilayetul Ineu (*Yanova*), a fost înregistrat în locul vilayetului Timişoara. Documentele evidențiază identitatea dintre vilayetul Ineu şi vilayetul Timişoara care, în 1660, a fost una şi aceeaşi provincie a Imperiului Otoman, deşi izvoarele narative s-au referit adesea la *beglerbegii de Ineu*. În anul 1660 Evliya Celebi a considerat Ineul drept localitatea principală a vilayetului: „*Cetatea Ineu a devenit acum reşedință de sangeac pentru paşa de Timişoara...*”. Acelaşi

Evliya Celebi considera în 1660 că, în vreme de război sangeacul Ineului putea să dispună de 8.000 de ostaşi. După despresurarea Vienei în 1683 şi până la recucerirea Ineului în 1693, *centrul administrativ al vilayetului Timişoara s-a aflat în mod cert în cetatea Ineu*. De aceea comandantul cetăţii Timişoara a purtat numele de *muhafiz* (apărător), şi nu de beglerbeg.

În 1672 Kasîm paşa, vizirul Ineului, i-a scris principelui Transilvaniei Mihail Apafi I, oferindu-i asigurări că rezultatele cercetărilor făcute cu privire la încălcarea hotarului osmano-transilvănean în părţile Ineului şi Caransebeşului îi vor fi aduse la cunoştinţă, cerându-i ca, la rândul său, să ia măsuri pentru păstrarea păcii şi pedepsirea celor care ar încălca-o. În ianuarie 1686, la Adrianopol, sultanul Mehmed al IV-lea a emis un firman prin care a poruncit paşei Ineului, Şahin Mehmed, şi cadiilor din Ineu şi Lipova, ca oamenii lor să nu mai comită vreun act de silnicie împotriva ţăranilor din satele transilvănene aflate la hotarul cu teritoriul otoman, şi nici împotriva celor care trec dintr-o parte în alta frontierei, urmând să-i pedepsească pe cei care ar cuteza să-i încalce porunca. La începutul lunii octombrie 1686, Husein Silahdar paşa, beglerbegul Ineului, s-a plâns principelui Mihail Apafi de atacarea şi jefuirea locuitorilor din Bucova şi Remetea Luncă de către tâlharii pătrunşi prin Poarta de Fier a Transilvaniei, la instigarea lui Ştefan Naláczi şi Petru Turnea, precum şi de cotropirea unor sate din părţile Ineului de către alţi tâlhari. Beglerbegul Ineului i-a cerut principelui Transilvaniei trimiterea la Ineu a unui delegat care să cerceteze defterele originale împreună cu un reprezentant otoman, să pedepsească exemplar actele de violenţă şi să ia măsuri pentru prevenirea altora.

Printr-o altă scrisoare din acelaşi an 1686, vizirul Husein Silahdar paşa, beglerbegul din Ineu al Timişoarei, i se plânge principelui Mihai Apafi în legătură cu încălcarea hotarului osmano-transilvănean în zona Caransebeşului şi a Lugojului, de către tâlhari veniţi din Transilvania, de ameninţarea producerii unor acte asemănătoare şi în satele din zona Ineului, cerând prinderea şi pedepsirea exemplară a celor vinovaţi, precum şi aplanarea în comun a situaţiei tensionate de la graniţă. Cu toate acestea, incidentele şi tâlhăriile de la frontiera principatului cu vilayetul Timişoarei au continuat, astfel că în 1687 vizirul Mehmed paşa al Ineului s-a plâns din nou principelui Mihai Apafi de atacarea şi jefuirea populaţiei din sate aflate în părţile Ineului şi Lipovei de către o bandă de tâlhari care acţiona sub steagul căpitanului din Sebeş şi se retrăgea pe teritoriul Transilvaniei după fiecare jaf. Paşa Ineului

i-a cerut principelui Transilvaniei să îi prindă fără întârziere pe acei tâlhari şi să-i pedepsească în mod exemplar, oferindu-se să procedeze în mod similar cu tâlharii care îşi aveau sălaşul pe teritoriul otoman.

În urma eşecului dezastruos al turcilor la Viena în 1683, trupele austriece reiau ofensiva şi, înaintând metodic, recuceresc în 1688 cetățile Lipova, Şoimoş şi Lugoj, la 7 iunie 1692 Oradea. În această campanie, după un atac concentrat, generalul Heisler ocupă pe rând aşezările din jurul Ineului. La 15 mai 1693 garnizoana din cetate se predă austriecilor. Prin pacea de la Carloviț (26 mai 1699), turcii au recunoscut trecerea Transilvaniei sub stăpânirea Imperiului Habsburgic. După anexarea acestor teritorii austriecii plasează în valea Mureşului şi a Crişului Alb regimente grănicereşti. Din acest sistem militar local făceau parte Ineul, Şicula, Gurba, Şiria şi Galşa.

La 30 aprilie 1732 se ține în Ineu ultima adunare a nobililor din Comitatul Zărand, condusă de Poganz Andras. În 1742 o parte din comitatul Zărand este atașată la Arad, iar garnizoana cetății Ineului se mută la Arad din 1746.

În perioada următoare Ineul decade din punct de vedere administrativ, dar se menține și se dezvoltă economic și comercial. Încă din 1746 aici se țin anual trei mari târguri. Germenii capitalismului apar în diferite sectoare. La 7 noiembrie 1784, în timpul răscoalei conduse de Horea, Cloşca şi Crişan, o coloană a răsculaților, la care s-au alăturat și țărani din satele de pe traseu, ajunge la Ineu, unde întâmpină rezistență serioasă din partea armatei şi a autorităților. În primăvara lui 1785, în împrejurimile Ineului şi Sebişului a izbucnit o răscoală sub conducerea lui Petru Beci. Răsculații porniți spre Cetatea Şiriei au fost înfrânți de trupele imperiale aflate în comitat.

În anul 1803 Ineul cu satele aparținătoare a fost cumpărat de István Atzél, care a construit în Ineu un castel (de la care astăzi nu mai avem urme). În 1804 a renovat şi repus în funcțiune pivnița de la Mocrea, construită de principele Gheorghe Rákoczy I în 1636. István Atzél a decedat în 1815, lăsând domeniul moştenire celor 4 fii ai săi. Alexandru Atzél (Șandor) (1793-1848), a fost cel care a administrat pământul domenial, precum şi morile Bălucana (Rovina I), şi Mocrea (Rovina II), construite de familia Atzél.

La începutul secolului al XIX-lea aspectul şi împrejurimile Ineului se schimbă, mai ales după 1802, când începe canalizarea Crişului Alb. Tot acum se sapă *Canalul Morilor*, după planurile inginerului Beszedes Nador,

care pune în funcţie la Rovina şi Mocrea mori cu câte patru pietre. Canalul Morilor şi morile de pe linia lui s-au construit între 1833-1840.

Anul revoluţionar 1848-1849 a cuprins aceste meleaguri în diverse acţiuni şi în diferite tabere. Memoria locului consemnează momentul depunerii armelor de către revoluţionarii maghiari comandaţi de generalul Vecsey Karoly în faţa generalului rus Rüdiger, pe câmpia dintre Ineu şi Seleuş. S-au adunat cu acest prilej 60.000 de arme (săbii, pistoale şi puşti).

În primii ani ai secolului al XX-lea, ca urmare a dezvoltării economice, în Ineu creşte şi numărul locuitorilor (6593 în 1910). Crescând importanţa economică şi administrativă zonală, din 1872 se instalează aici judecătoria regală de care aparţineau şi zonele Beliu şi Chişineu-Criş. În 1875 Ineul devine centru de notariat regal. În 1902 se parcelează noi loturi pentru case şi se formează un nou cartier, spre gară. Ineul îşi schimbă aspectul edilitar prin construirea unor clădiri oficiale cu etaj. În 1907-1908 se pavează Strada Principală şi mai multe străzi sunt iluminate, primind şi denumiri stabilite de o comisie din oraş.

În timpul Primului Război Mondial au plecat din Ineu spre unităţile militare 269 de locuitori (au luptat pe fronturile din Galiţia şi Italia), muncile în gospodărie fiind preluate de soţii.

În 1917 au fost coborâte clopotele bisericii ortodoxe din Ineu, pentru fi preluate de autorităţile politice care au decis să le rechiziţioneze şi să le transforme în muniţie de război. În Primul Război Mondial au pierit pe diferite fronturi peste 200 de bărbaţi din oraşul Ineu.

La sfârşitul lunii octombrie şi la începutul lui noiembrie 1918 flăcările revoluţiei au cuprins tot Imperiul Austro-ungar, înlăturându-l de pe scena istoriei. La Ineu, ca şi peste tot în Transilvania, Banat, Bucovina şi Basarabia, poporul s-a ridicat la luptă. La Ineu a fost atacat conacul moşierului Salymossy Laios, posesorul a nu mai puţin de 7.781 de jugăre de teren în Ineu şi a altor 7.734 de jugăre în Şicula şi Gurba. S-au organizat şi acţiuni cu caracter politic, unii notari şi jandarmi fiind alungaţi, iar puterea administrativă trecută consiliilor şi gărzilor naţionale româneşti atunci constituite.

În raportul său din 4 noiembrie 1918, vicecomitele judeţului Arad nominaliza între cei 42 de notari scoşi din funcţie şi pe notarul Ineului: Strasser Peter. În ce priveşte noile organe, e bine să menţionăm că la 10 noiembrie 1918 s-a constituit şi la Ineu *Garda Naţională Română Cercuală*, având

comandant pe dr. Silviu Păşcuțiu. Protopopul Ion Georgia şi învățătorul Pavel Dârlea au fost victime ale acțiunilor represive inițiate de ministerul de interne ungar. Cei doi organizatori ai vieții culturale româneşti din Ineu nu erau în grațiile jandarmilor care i-au reținut pe 18 octombrie 1916 şi i-au trimis sub pază severă la Arad, pentru a fi anchetați. Ancheta a fost grea şi de lungă durată, căci a continuat la Timişoara şi Teiuş. Acuzele erau grave în judecata anchetatorilor. Cei doi era acuzați că încă înainte de izbucnirea războiului au avut relații cu trimişi ai României *pentru a ațâța poporul din părțile Aradului în favorul României*. Pe baza unor asemenea bănuieli cei doi au fost anchetați zile în şir şi duşi sub escortă dintr-un centru în altul.

Adunarea populară din Ineu de pe 24 noiembrie 1918 a desemnat delegații pentru Marea Adunare de la Alba Iulia. Au fost aleşi dr. Ioan Suciu – avocat în Ineu, Iustin Monția – preot în Şicula, Patriciu Covaci – învățător în Sebiş, Dumitru Nica – țăran din Moroda, Teodor Hălmăgean – țăran din Răpsig, Mihai Cosma – preot în Răpsig, Ioan Oachiş – vicepreşedinte CNR din Beliu, Aurel Gligor din Beliu, dr. Teodor Burda – avocat în Ineu, dr. Silviu Păşcuțiu din Ineu, Ioan Georgea – protopop de Ineu, şi Avram Borcuța – țăran din Şicula. Deşi este vorba de 12 delegați, din Cercul Electoral Ineu au plecat la Alba Iulia şi sunt imortalizați în cunoscuta poză *22 de persoane*, dintre care amintim pe Pavel Valea (Hoşcu), recompensat mai târziu cu Ordinul *Steaua României clasa I*, Adam Feier (Adămuț a lui Onişor, a cărui familie locuieşte în spatele cetății, lîngă malul Crişului Alb). Delegația care a plecat la Alba Iulia a fost alcătuită din următorii participanți: Pavel Dârlea – conducătorul grupului, C. Brătescu, Gheorghe Bitang, Dumitru Moldovan, Dumitru Bitang, Nicolae Albu, Sabin Georgea, Zeno Brătescu, Teodor Feier, Ioan Căprari, Vasile Voştinar, Constatin But, Pavel Toth, Petru Popa, Mihai But, Dumitru Bonta, Teodor Pac, Ion Bitang, Nicolae Valea, Adam Feier, Nicolae Bătrâna, Constantin Stepici. Preotul Pavel Tripa scrie în monografia sa închinată Ineului că în gara Ineu, la plecarea spre Alba-Iulia, autoritățile maghiare au confiscat delegaților steagul, somându-i să lase steagul acasă, că altfel nu pleacă trenul din gară. Delegația a plecat fără steag, dar în gara Arad s-a întâlnit cu un grup care venea din Italia şi care avea un steag tricolor. Soldații se întorceau în satele lor – şi când au auzit de abuzurile autorităților maghiare, au predat în mod festiv steagul lor delegației din Ineu.

Pentru conducerea treburilor comunale au fost aleşi George Pantea, Ilarie Stepici, George Jurcă, Avram Buţiu şi Nagy Istvan, care în zilele ce au urmat au procedat la instalarea de fapt a administraţiei româneşti a Ineului. Actul era concretizat prin introducerea limbii române ca limbă oficială, instalarea însemnelor administraţiei româneşti şi subordonarea faţă de Consiliul Naţional Român Central. Garda Naţională Română a fost formată din soldaţi reîntorşi de pe front şi avea ca obiectiv păstrarea siguranţei publice și a ordinei din Ineu.

Consiliul Comunal Ineu era condus de comisarul Silviu Păşcuţiu, ajutat de Constantin Feier. În şedinţa din 26 noiembrie 1918 Consiliul a dezbătut probleme economice: stabilirea preţului la alimente, transportul de lemne, încasarea dărilor cetăţenilor, stabilirea unor preţuri moderate la produsele ce se vând în piaţă şi altele, reclamate de nevoile cetăţeneşti, a decis şi înlocuirea notarului local Strasser, alegerea unui nou notar în persoana tânărului Ştefan Şerban din Petrila. Consiliul a analizat şi modul de primire a trupelor române când se întorc în localitate. După 1 ianuarie 1919, dată la care a demisionat, în locul său a fost ales Ludvig Hesz din Dieci. La 20 aprilie 1919 avangarda trupelor româneşti comandate de generalul Dabija a intrat în Ineu.

În 1921, o suprafaţă de 2.016 jugăre şi 220 de stânjeni a fost împărţită ţăranilor, aceştia plătind 116.736 lei. Din această suprafaţă, 199 de ineuani au primit loturi de câte 4 sau 8 jugăre. În 1924 a luat fiinţă pe pusta Istvanhaza un cartier în care coloniştii veniţi din Drauţ, Dud, Arăneag, Pecica, Agriş şi Brusturi au primit loturi pentru case şi teren agricol în posesie, constituindu-se *Colonia Traian*. În 1928 ea s-a extins, iar din 28 august 1936 a devenit comună politică, cu consiliu comunal și primar. Mulţi colonişti şi-au mutat efectiv casele din locurile natale în *Colonia Traian*. Au existat însă şi familii care nu s-au adaptat, renunţând la loturile primite. În 1930, peste 100 de familii aveau casele şi grajdurile ridicate în *Colonia Traian*. Toţi coloniştii, indiferent de locul de origine, au fost împroprietăriţi cu lotul-tip de colonizare, care a constat în 8 iugăre de teren arabil, 2 iugăre de păşune şi 400 de stânjeni loc pentru casă. Suprafaţa totală cu care au fost împroprietăriţi coloniştii s-a ridicat la 1.950 de iugăre de teren arabil şi păşune, toate pe fostele moşii aparţinând lui Szapary Ştefan, Solymosy Ludovic, Marcus Lowy. Pentru pământul primit, ţăranii au plătit în 15 ani o sumă totată ce a ajuns la 9.700 – 10.000 de lei.

Colonia Traian avea în 1936 un număr de 198 de case şi 418 locuitori. Coloniştii din Traian şi-au vândut produsele în cadrul târgului care se ţinea la Ineu. Acest fapt i-a ajutat să depăşească cu succes criza economică din 1929-1933. Într-o primă fază, Colonia Traian s-a dezvoltat separat de comuna Ineu, după care a fost înglobată în oraşul Ineu. Astăzi Colonia Traian este cartier al oraşului Ineu şi încă se mai pot vedea case, unelte şi grajduri contemporane vremurilor de la începutul colonizării.

Lupte grele au dat în zilele de 14-17 septembrie 1944 cele două batalioane ale Şcolii de ofiţeri în rezervă nr. 6 Ineu şi un divizion din Regimentul 38 Artilerie, sprijiniţi de Regimentul 85 Infanterie. Au apărat cu succes sectorul Ineu-Mocrea-Pâncota pe un aliniament de şanţ antitanc. La 19 septembrie 1944 a fost eliberat Ineul. În noiembrie 1946, în Ineu, în sala cinematografului, a sosit Lucreţiu Pătrăşcanu, care voia să cunoască şi problemele locale. S-a discutat chestiunea reînfiinţării liceului, dezvoltarea industriei locale şi stringenta reformă agrară.

Comunitatea evreilor din Ineu

Prima sinagogă din localitatea Ineu a fost construită la mijlocul secolului al XVIII-lea, din lemn, şi a fost dată în funcţiune în 1758. A doua sinagogă din Ineu era amplasată pe actuala Calea Republicii, la numărul 88, pe locul casei cetăţeanului Marian Pavel. Slujbele de Sabat şi de sărbători importante de la această sinagogă erau frecventate şi de etnicii evrei din localităţile Bocsig, Sebiş, Şilindia (Luguzău), şi din alte localităţi din împrejurimi. Slujbe erau oficiate de un rabin sau de un cantor, veniţi de la Arad. Cea de-a treia sinagogă era amplasată pe actuala stradă Ioan Slavici, la numărul 18, pe colţ cu Strada Vlahuţă, în prezent aici fiind case de locuit. Clădirea sinagogii a fost demolată în anul 1966, când în Ineu mai erau aproximativ 10 etnici izraeliţi.

Marele proprietar Lövy Marcus (numit de unii Marcu), deţinea şi fosta moară din extravilanul Ineului, actualul han *Moara cu Noroc*, şi renumita fermă de animale de la aşa-numita *Apă acră*, situată tot în extravilanul oraşului. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial guvernul mareşalului Ion Antonescu a confiscat în mod abuziv, ca la toţi evreii, proprietăţile şi bunurile mobile şi imobile deţinute de Lövy Marcus. După colectivizare, proprietăţile lui Lövy Marcus au trecut în patrimoniul *Gostat Ineu*, condus de Andrei Pless, fiul lui Samuel Pless, un evreu din Ineu.

Limbile folosite de populația evreiască din zona Ineului erau maghiara, româna şi, în cele mai numeroase cazuri, idiş şi ladino.

Mocrea

Din secolul al XI-lea sunt informații referitoare la *viile de pe Macra*, consemnate într-un codice al mănăstirii catolice Bakonybel (Ungaria). Înainte de anul 1038, regina Gizella a Ungariei a dăruit, cu acordul soțului său, regele Ştefan I, *8 vii* situate pe *dealul Macra*, împreună cu toți atâția vieri, abației catolice Bakonybel din Ungaria. *Viile de la Mocrea* sunt consemnate şi într-un document din 1199. Satul Mocrea este menționat în 1213-1214 ca *villa Makra videlicet Apa*, și din nou ca *villa Makra* în 1220. În anul 1214 sunt menționate la Mocrea 14 vii. În anul 1231 comitele Nicolae, fratele lui Ugrin, a lăsat prin testament fiului său Laurențiu viile sale de pe dealul *Macra*. În anul 1477 un tânăr din Mocrea, Simon, era student al Universității Cracovia din Polonia.

În 1480 satul Mocrea aparținea domeniului familiei Doczy. În 1553-1563, în satul Mocrea sunt consemnate 4 sesii iobăgeşti care țineau de domeniul Doczy. Localitatea este menționată şi de ilustrul umanist Nicolaus Olahus în 1548. Satul Mocrea este ocupat de turci în 1566, dar este eliberat în 1595, fiind integrat principatului Transilvaniei. În anii 1604-1605 familiile de iobagi din Mocrea erau stăpânite de nobilii Toldy şi Petnehazy. Creşterea cantităților de vin a provocat problema spațiilor de depozitare, astfel că în anul 1606 nobilul Gheorghe Rakoczi a construit o pivniță în piatră, cu o capacitate de depozitare de circa 7.000-8.000 de hectolitri, care a fost utilizată până la începutul sec. al XX-lea. Din 1658 începe a doua perioadă a ocupației turceşti, care durează până la sfârşitul veacului al XVII-lea.

În 1650 satul Mocrea era integrat în domeniul cetății Ineului.

Conscripțiile urbariale din 1771-1772 menționează în satele din Podgoria Aradului mari suprafețe cultivate cu viță de vie aflate în posesia iobagilor. Astfel, în satul Mocrea era cultivată cu viță de vie o suprafață importantă: 3.300 de sape. În 1803 satul Mocrea aparținea domeniului Atzel. În 1834 Şandor Atzél începe construirea castelului de la Mocrea. Lucrările s-au încheiat în 1836, iar Şandor Atzél a locuit în castel până la moartea sa. Astăzi, respectivul castel găzduieşte Spitalul de Psihiatrie Mocrea.

Monumente istorice

Ansamblul urban Ineu, în zona centrală a oraşului**,** inclusiv cetatea: la nord – Strada Ioan Slavici (de la intersecția cu Calea Traian până la cetate, inclusiv); la sud – Calea Republicii, între nr. 56-68; la est, pe malul opus al Crişului Alb, zona delimitată de cele două biserici şi cele două clădiri de secol al XIX-lea (aflate de o parte şi alta a Căii Republicii, la intersecția cu drumul național care vine dinspre Arad).

Cetatea Ineu (Calea Traian nr. 2)

În anul 1295 este atestată documentar prima cetate a Ineului, ridicată pe malul Crişului Alb, în mijlocul unui cnezat românesc. Zona Ineu-Zărand aparținea în 1444 domeniului stăpânit de Iancu de Hunedoara, iar cetățile se înscriau în lanțul de apărare a Transilvaniei. Cetatea Ineului ajunge sub ocrotirea lui Iancu de Hunedoara, iar în veacul al XVI-lea Ineul devine centrul unui mare domeniu nobiliar, având autoritate asupra a 51 de sate. Cetatea a devenit reşedința *sangeacului* Ineu-Pâncota, făcând parte din vilayetul Timişoarei între anii 1566-1595. Cetatea Ineului a rămas în posesia turcilor timp de câteva decenii. Ei n-au adus cetății modificări constructive esențiale, ci s-au mărginit doar la reparații şi ridicarea unei moschei cu minaret (turn), aşezate lângă cetate, în dreapta Crişului, aproape de pod.

La 22 octombrie 1595 turcii părăsesc Ineul, oştile ardeleneşti intrând în cetate.

La sosirea triumfală a lui Mihai Viteazul în Ardeal în 1599, cele mai multe cetăți i se închină trecând sub autoritatea lui. Ineul i-a deschis voievodului porțile la 23 noiembrie 1599. În cetate a fost numit căpitan Gheorghe Borbely. Acesta a pretins, printre altele, ca adunările comitatense din Zărand să fie ținute la Ineu, sub directa coordonare a lui Mihai Viteazul. Marele domn unificator a luat măsuri serioase pentru aprovizionarea cetăților. La 3 aprilie 1600 Mihai a ordonat expulzarea nobililor din Sibiu şi Bistrița, sechestrarea cantităților de cereale aparținând acestora, dispunând ca ele să fie trimise garnizoanelor de la Ineu şi Lipova, lipsite de provizii. După înfrângerea suferită de domnitorul român la Mirăslău, cetatea Ineului ajunge în mâinile adversarului său, George Basta, care o va administra.

În anul 1602 cetatea Ineu se afla sub comanda căpitanului Ştefan Petnehazy care, ulterior, cumulează şi funcția de comite de Zărand. În perioada în care şi-a exercitat funcția au fost realizate două conscripții ale bunurilor cetății, fiind înregistrate toate veniturile obținute din pertinențe.

Cu această ocazie s-a realizat şi un inventar general al lucrurilor aflate în interiorul fortificației. Inventarul bunurilor cetății Ineu din anul 1605 menționează familiile care slujesc la fortificație din localitățile care țineau de domeniul cetății (Ineu, Pâncota, Şimand, Rokszin, Kenderarto, Măderat, Târnova, Pinteklaka şi Gella, la care se adaugă pertinențele Kapolnei, în număr de 20, menționate ca fiind nelocuite). În dreptul fiecărei aşezări sunt înscrişi capii de familie şi animalele deținute, adică numărul de vite. Sunt menționate 3 văduve în târgul Ineu, o moară cu 4 roți la Ineu, la care se adaugă 6 iugăre de vie în locul numit *Makra* (*Mocrea*).

Au fost înregistrate şi capacitățile de apărare ale cetății, fiind consemnate bastioanele şi tunurile aferente acestora. Poarta cetății Ineu era bine apărată de 18 săcăluşuri şi 31 de tunuri, dintre care numai câteva din fier, ceea ce indică faptul că săcăluşurile, care alcătuiau marea majoritate a artileriei, erau din bronz. Linia de apărare externă a cetății dispunea de 36 de tunuri care, împreună cu cele din cetatea internă, alcătuiau un total de 67 de piese de artilerie diverse. Pentru a îngreuna accesul în cetatea Ineu, poarta internă avea 2 lanțuri de fier, iar cea externă 3. Potrivit celor înregistrate de conscriptori, cetatea Ineului era una dintre fortificațiile Principatului Transilvaniei bine dotate cu provizii şi armament, jucând un important rol strategic. Linia de apărare internă consta în porțile fortificate şi 3 bastioane, iar cea externă din cele 5 bastioane, cel mai puternic fiind bastionul Macra.

În 18 mai 1605, din Lipova, Ludovic Rákóczy, căpitanul suprem al cetății Lipova, îl informa pe Ştefan Petneházi, căpitanul suprem al cetății Ineu, şi pe adjuncții acestuia – Francisc Struț şi Dimitrie Szászfalusi, despre ocuparea Lugojului de către oştenii din Caransebeş aduşi de banul Paul Keresztessy, pe care îl acuza că ar fi adus ostaşi turci la Caransebeş. Peste câteva săptămâni, în 24 iunie 1605, din Ineu, Ioan Imreffi îl informează pe Ştefan Bocskay, principele Transilvaniei, despre refuzul lefegiilor sârbi de a se retrage din cetatea Lipova, cerând instrucțiuni cu privire la modul acțiune pentru a împiedica predarea Lipovei către turci. Imreffi îi prezintă principelui situația cetății Ineu şi raportează că pentru a fi accelerate lucrările de fortificare şi pentru a fi înlesnite alte activități de interes public, congregația comitatului Arad l-a desemnat pe căpitanul suprem al cetății Ineu – după modelul aplicat la Oradea, în funcția de comite suprem, dregătorie până atunci vacantă, urmând ca principele să aprobe această numire. Imreffi se plânge

principelui Transilvaniei de situația precară a veniturilor cetății Ineu. Peste doar două zile, în 26 iunie 1605, Ştefan Petneházi îl roagă pe principele Ştefan Bocskay să plătească de urgență lefurile restante ale oştenilor din garnizoana Ineului, care au început să se împrăştie, periclitând astfel capacitatea de apărare a acesteia. Evenimentele se succed cu repeziciune, astfel că în 27 iunie 1605 din Ineu, unde s-a refugiat, Ludovic Rákóczy, fost căpitan suprem al Lipovei, l-a anunțat pe fratele său, Sigismund Rákóczy, consilier princiar şi comite de Borsod, că mercenarii sârbi au predat cetatea Lipova turcilor. Se pare că în aceeaşi zi, din Ineu, Ioan Imreffi îi adresează un protest lui Hasan paşa, beglerbegul Timişoarei, în legătură cu bănuiala că i-ar fi instigat pe lefegii sârbi din Lipova să nu dea ascultare ordinelor principelui Ştefan Bocskay şi ale căpitanilor săi, deopotrivă cu solicitarea de a respecta prevederile ahidnameului (în mod special cele referitoare la Lipova), acordat principelui Transilvaniei de către sultan. În 28 iunie 1605, acelaşi Ioan Imreffi îi raportează din Ineu principelui Ştefan Bocskay despre trădarea comisă de lefegii sârbi din Lipova, despre demersurile făcute în încercarea de a limita urmările acestui act, inclusiv prin protestul adresat lui Hasan paşa. Imreffi insistă ca lefurile mercenarilor sârbi şi unguri din cetățile de graniță ale principatului – Ineu, Lipova, Lugoj şi Caransebeş, să fie plătite cât mai repede, pentru a se evita consecințe neplăcute. Imreffi se plânge principelui în legătură cu scăderea la jumătate a veniturilor ostaşilor din cetatea Ineului, doar câțiva având şi moşii, majoritatea lor trăind din leafa primită.

Cei 60 de ani în care localitatea şi cetatea Ineului au făcut parte din Principatul Transilvaniei şi-au pus amprenta asupra dezvoltării acestora. Aflat în zona de frontieră, sub incidența pericolului otoman, Ineul prezenta o mare importanță strategică. Cel mai probabil după recucerire, autoritățile principatului au trecut la întărirea sistemului defensiv al cetății, alocându-i-se şi un domeniu care urma să contribuie la susținerea sa materială şi să asigure aprovizionarea garnizoanei. În fața amenințărilor otomane, principele Gabriel Bathory a luat măsuri de întărire a cetății. Astfel, la 8 august 1608 principele scuteşte pe locuitorii din jurul Ineului şi Deznei de orice robotă, cu excepția muncilor de întărire a cetății Deznei, pe care el o considera ca o poartă a Ineului. Chiar în dieta de la Sibiu ținută la 15 mai 1611, factorii de răspundere ai principatului au discutat necesitatea întăririi Ineului. În acelaşi an 1611 domeniile de la Ineu şi Dezna sunt

donate lui Gabriel Bethlen, care la 13 septembrie 1611, în cetatea Ineului, duce tratative cu paşa Mehmed, solicitând sprijinul turcilor în vederea ocupării tronului princiar. După ce ocupă tronul principatului (1613), Gabriel Bethlen realizează importanța strategică a Ineului. La 21 iulie 1620 noul castelan al cetății Ineu emite instrucțiuni foarte precise referitoare la cetate, paza ei, regulile armatei şi multe aspecte ale vieții în cetate. Aceste norme privesc oraşul înconjurat de ziduri cu palisade, precum cetatea. Potrivit dispozițiilor, căpitanul era în fruntea tuturor forțelor militare din cetate, compuse din soldați români, maghiari şi sârbi. Una din principalele obligațiuni ale căpitanului a fost continua întărire a cetății, folosind în acest scop nu numai munca gratuită a iobagilor din jur, ci şi prestația locuitorilor cetății. Ineul devine cetatea cea mai importantă cetate de margine după Oradea. În 1626 garnizoana avea un efectiv de 700 de soldați (400 de infanterie şi 300 de călăreți), iar în 1650 domeniul de la Ineu, compus din 63 de sate, 15 moşii parțiale şi 16 puste, este declarat *domeniu al statului*, destinat exclusiv acoperirii nevoilor cetății.

Reconstruirea cetății Ineului s-a bazat pe planurile lui Gavril Haller, care era un arhitect şi matematician eminent, aşa cum arată placa aşezată atunci pe poarta cetății. Gavril Haller studiase arhitectura militară în Italia şi adoptă la Ineu soluții originale, adecvate stilului Renaşterii târzii. Cetatea se compunea de fapt din două elemente. Primul, cetatea interioară, cu două nivele, existentă până astăzi, are formă de pătrat, la colțuri fiind străjuită de 4 bastioane circulare etajate, care permiteau acțiunea eficace a artileriei – şi azi văzându-se urmele unor deschizături adaptate pentru gurile de foc. Al doilea element, situat în exterior, la distanță de câteva sute de metri, forma brâul de ziduri din piatră, tot în formă de pătrat, cu bastioane la colțuri. Din acestea nu ne-au rămas decât puține urme, între care se remarcă rămăşițele bastionului dinspre Crişul Alb situat în grădina actualului *Liceu Sava Brancovici*. Zidurile erau înconjurate din trei părți de şanțuri cu apă, pe cea de-a patra latură curgând Crişul Alb. De formă uşor trapezoidală, cu clădiri de două nivele dispuse în jurul unei curți centrale, cetatea a fost înzestrată cu 4 turnuri circulare etajate. Curtinele sunt pereții exteriori ai clădirilor. Turnurile erau amenajate cu camere de locuit. În anul 1645 s-au refăcut bastioanele cetății; în acest scop s-au ars cărămizi şi o mare cantitate de var. S-a folosit multă piatră şlefuită, extrasă din carierele de la Mocrea. Palisadele oraşului au fost întărite cu un zid de piatră constituit

într-un pătrat. Şanţurile adânci şi late înconjurau cetatea şi erau inundate de apele Crişului Alb. Oraşul era legat de cetate printr-un pod suspendat peste şanţurile de apărare.

După o scurtă perioadă de folosire de către grănicerii mureşeni (1700-1745), cetatea este lăsată în părăsire, doar cea interioară fiind refăcută pe la 1870, în mare măsură deformată. Péter Atzél, născut în Ineu, ajuns deputat al oraşului Arad în dieta Ungariei în 1869-1871, a refăcut cetatea Ineului (1870), transformând-o în cazarmă pentru batalionul nr. 11 de honvezi (infanterie), cu limba de comandă maghiara. Între anii 1870-1918 cetatea Ineu a fost garnizoană pentru Regimentul 4 honvezi, îndrituit cu paza şi ordinea în zonă. Din fortificațiile exterioare ale cetății n-a mai rămas aproape nimic, în timp ce partea interioară s-a păstrat intactă. Cetatea Ineu a fost restaurată în anul 1870, iar ultimele lucrări de reparații au fost efectuate în 1975-1976. Din anul 1904 cetatea Ineului a găzduit Institutul Medico-Pedagogic pentru alienați mintal.

Ansamblu castel Solymosy (actualmente Spital de pasihiatrie)**,** din satul *Mocrea* (din sec. al XIX-lea).

Castelul Solymosy din satul Mocrea, construit în 1834.

Evoluția demografică

Ineu: 1715 – 27 de familii; 1720 – 114; 1742 – 51; 1747 – 171; 1771-1786 – 198; 1828 – 359 de iobagi, 34 de meşteşugari; 1851 – 1.742 de locuitori; 1857 – 3.075; 1869 – 4.427; 1880 – 4.817; 1890 – 5.126; 1900 – 6.393; 1910 – 6.593; 1922 – 5.865.

Mocrea: 1771-1786 – 132 de familii; 1828 – 137 de țărani şi 3 familii de meşteşugari; 1851 – 724 de locuitori; 1857 – 1.109; 1869 – 1.282; 1880 – 1.017; 1890 – 1.148; 1900 – 1.267; 1910 – 1.276; 1922 – 1.297.

Populația oraşului Ineu (împreună cu cea a satului Mocrea): 1930 – 7.567 de locuitori; 1956 – 8.242; 1966 – 9.973; 1977 – 10.259; 1992 – 10.915; 2002 – 10.207; 2011 – 9.260.

Conform recensământului din 2011, majoritatea locuitorilor sunt români (83, 32%). Principalele minorități sunt cele de maghiari (6,4%), şi romi (5,7%). Pentru 3,95% din populație apartenența etnică nu este cunoscută.

Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocşi (78,51%), dar există şi minorități de romano-catolici (6,86%), penticostali

(4,03%), baptişti (2,44%) şi adventişti de ziua a şaptea (1,25%). Pentru 4,1% din populaţie nu este cunoscută apartenenţa confesională.

Biserica

Parohia ortodoxă Ineu datează de la începuturile localităţii (veacul XIII).

În sec. al XVI-lea, o parte din vechea familie sârbească Brancovici, înrudită cu familia despoţilor sârbi cu acelaşi nume, s-a refugiat din părţile Herţegovinei, din localitatea Korenici, în zona Aradului, din pricina prigoanei turceşti. Această familie a ajuns să deţină întinse proprietăţi în comitatele Arad, Zărand, Timiş şi să dea episcopi de seamă.

Episcopia şi episcopii Ineului

1570 – *Matei* (Moise) *Brancovici* a fost hirotonit în Moldova ca episcop pentru cetatea Ienopolei, el fiind nepotul comitelui sârb Gheorghe Brancovici, cel care a construit pe malul Crişului Alb mănăstirea ortodoxă din Ineu cu hramul Sf. Nicolae (astăzi dispărută), şi care a devenit reşedinţă episcopală în această zonă.

1594 – *Teodor Tivodarevici* a fost episcop la Ineu, având un rol important şi în organizarea răscoalei populare din Banat şi Crişana împotriva ocupaţiei otomane.

1604-1627 – *Sava I* (Solomon) *Brancovici* a fost fiul episcopului Matei. În anul 1606 se mută la Lipova, iar în anul 1616, când Lipova a reintrat în posesia turcilor, episcopul Sava I s-a mutat din nou în cetatea Ineului, unde a rămas până la sfârşitul vieţii.

1629-1643 – *Longhin* (Lazăr) *Brancovici*, nepot al lui Sava I, a fost hirotonit ca episcop de patriarhul de Constantinopol Khiril Lukaris (†1638), intitulându-se *mitropolitul Lipovei şi Ienopolei*. A păstorit până în anul 1643 când, din pricina calvinilor, se retrage în Ţara Românească, unde primeşte găzduire la curtea domnitorului Matei Basarab (1632-1654), şi se împrieteneşte cu marele cărturar Udrişte Năsturel. Se stabileşte definitiv la Mănăstirea Comana, unde se îndeletniceşte cu pictura. Aici realizează o icoană reprezentând-o pe Maica Domnului, care se găseşte la Mănăstirea Hilandar de la Muntele Athos. Datorită vitregiilor vremurilor de atunci, cetatea Ineului nu a mai avut un alt episcop care să-i conducă pe creştinii de aici, ci doar un protopop.

1656-1680 – *Sava II Brancovici*, mitropolit al Transilvaniei, s-a născut în jurul anului 1620 în Ineu, cu numele de Simeon, şi a studiat în Ungaria, Serbia şi Bulgaria, îndreptându-se mai apoi spre Mănăstirea Comana din Ţara Românească, unde se retrăsese vlădica Longhin, unchiul său. Învingând necazurile văduviei, a păstorit mai mulți ani ca preot protopop în Ineu, îngrijindu-se nu numai de viața duhovnicească a păstoriților săi, ci şi de apărarea lor în fața invadatorilor turci. Pe 16 septembrie 1656 protopopul Simeon a fost hirotonit întru arhiereu pentru scaunul vacant de mitropolit al Transilvaniei, în catedrala din Târgovişte, de mitropolitul Ştefan, unchiul său Longhin şi alți episcopi.

1706 – scaunul episcopal de la Ineu se mută la Arad în timpul lui *Isaia Diacovici* – ultimul episcop de Ineu.

Istoricul bisericii parohiale Ineu

În parohia din Ineu sunt atestate documentar două biserici din lemn: „*Până la mijlocul secolului al XVIII-lea exista o biserică, probabil edificată din lemn, în care exista un potir cu inițialele «M. KO»* (Matei Corvin?), *donatorul şi protectorul cu chipul lui de armură medievală sculptat pe potir şi chipul Mântuitorului pe cruce. La 28 noiembrie 1755 episcopul Sinesie Jivanovici sfințeşte o nouă biserică de lemn, cu hramul Sf. Arhangheli, construită în mijlocul târgului, pe proprietatea baronului Peterfy, acoperită cu scândură de stejar, având turle clădite deasupra şi prevăzute cu clopote*”.

În anul 1864 comunitatea parohială a Ineului primeşte aprobare de la Arad pentru a construi o nouă biserică din zidărie, vechea biserică de lemn fiind amenințată cu surparea, deoarece se afla pe malul Crişului Alb. Astfel, s-a construit între anii 1864-1868 actuala biserică ce poartă hramul *Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavril*, pe un loc donat de comitele Petru Atczel. Construirea bisericii s-a realizat în stilul baroc târziu, din piatră şi cărămidă, cu şarpante de lemn de brad şi acoperiş de țiglă-solzi, iar la turn şi la cele patru cafasuri laterale cu tablă. Planul bisericii este sub formă de navă, cu patru abside laterale, având următoarele dimensiuni: 35 m lungime, 13 m lățime (16 m la nivelul absidelor), şi 35 m înălțime totală (13 m înălțime boltă). Sfințirea a fost săvârşită în anul 1869 de episcopul Procopie Ivaşcovici al Aradului (1853-1873). Iconostasul a fost adus de

la Viena în anul 1881 şi a fost împodobit cu pictură de preotul Gheorghe Bila. Între anii 1923-1925 s-a pictat bolta bisericii de pictorul Kabadaeff din Craiova, care a căutat să imite pictura de pe iconostas. De asemenea, au fost zugrăviţi pereţii cu figuri geometrice tradiţionale şi imitaţie de marmură. Între anii 1956-1957 s-a curăţat pictura şi s-a înnoit zugrăveala de către zugravul Martincek şi fiii, din Ineu. Între anii 2006-2012 au fost efectuate lucrări de restaurare la pictura murală veche şi iconostas, şi pictură nouă în tehnica encaustică (acrilică), executate de pictorul bisericesc de categoria I Corneliu Paşcanu din Bucureşti. Ineul fiind şi sediu protopopesc, mulţi dintre preoţii slujitori au fost şi protopopi. Şirul acestora începe în sec. al XVI-lea cu Moise (?); Grigorie Brancovici (cca. 1643-1648); Simion Brancovici a păstorit ca preot-protopop până în anul 1656, când a fost ales mitropolit al Transilvaniei sub numele de Sava II Brancovici (1656-1680); Petru Abazovici (1761-1787); Atanasie Roşu (1787-1793); Grigorie Chituţa (1793-1818); Atanasie Boţco (1818-1828); Grigorie Lucacic (1829-1848); Moise Ghergar (1848-1850); Terentie Raţ (1850-1861); Constantin Gurban (1871-1875; 1898-1906); Nicolae Beldea (1875-1881); Ioan Cornea (1881-1897); Ioan Georgia (1906-1929); Mihai Cosma (1929-1940); Ioan Cociuban (1940-1948); Pavel Tripa (1948-1949); Emil Borza (1949-1974); Pavel Dan (1974-1980, apoi doar preot la Ineu până în anul 2010). Alături de ei, la această parohie au mai păstorit în decursul timpului şi alţi preoţi, dintre care îi amintim pe următorii: Gheorghe (1747); Adam (1755); Alexe (1755); Ioan Lacatoşovici (1767, 1791); Nicolae Vladovici (1767); Ioan Lacatoş (1791); Nicolae Vionovici (1784, 1791); Nicolae Popovici (1784, 1815); Nicolae Morar (1835); Antonie Dan (1834-1869-în 1848 a depus jurământul de asesor consistorial); Justin George (1848, 1849); Isaia Goldiş; Mihail P. Feier (1850 – după 1899); George Baltă (1875); Ioan N. Moldovan (1888 – după 1899); (Ioan) Vasile Bălan (1896, 1904-1916); Andrei Popescu; Constantin Teodor Feier (1917-1940); (Ioan) Justin Maniţiu (1907, 1918, 1923); Ioan I. Ardelean (1907, 1908); Ioan Buţiu (1956-1976); Florin Florian Tulcan (1976-2000); Cristian Flavius Ardelean (2001-); Dan Sorin Turean (2011-) şi Mariu Ioan Leucuţa (2014-).

În anul 1929 s-a înfiinţat Parohia Ortodoxă Traian, iar în 5 mai acelaşi an a avut loc prima şedinţă a Consiliului Parohial. Primul preot al parohiei a fost Teofan Herbei. Până la construirea actualei biserici slujbele religioase au fost oficiate într-o capelă, în casa lui Nicolae Taşcă, colonist venit din Pecica.

Un lăcaş bisericesc catolic a fost stabilit la Ineu de ordinul augustinilor. O mănăstire fortificată a existat încă în veacul al XII-lea. La Ineu a funcționa în veacul al XIV-lea mănăstirea franciscanilor observanți, cu hramul Sfintei Fecioare, ctitorită în intervalul 1387-1395 de nobilul Ladislau Losonczi. În anul 1390 prepozitul Paul al Mănăstirii lui Dionisie, de lângă Ineu, a fost numit capitular al curiei papale. În 1502 mănăstirea era deja în ruină, în ultima parte a existenței mănăstirii rezidând aici călugări augustinieni.

Îndeplinind pe rând demnitățile de comite de Timişoara, ban de Severin, ban al Croației şi Slavoniei, Ladislau Losonczi a acumulat o serie de moşii în comitatul Zărand; a murit în anul 1395, nu înainte de a ctitori mănăstirea din Ineu. Un preot plătitor de dijme papale, Avram, este semnalat în prima jumătate a veacului al XIV-lea. Comunitatea catolică a Ineului a fost modestă, în veacul al XVII-lea cuprinzând doar câțiva catolici, 15-16, pe lângă un mare număr de ortodocşi şi musulmani.

Învățământul

Ineu

La 1 septembrie 1820, noul salariu pentru învățătorul *Ion Iftimovici* din Ineu era de 140 de florini, din care 80 erau în monede şi 60 în bunuri naturale şi produse.

La 28 noiembrie 1904, în clădirea fostei cetăți a Ineului s-a înființat primul aşezământ medico-pedagogic din zonă, destinat ocrotirii, educării, instruirii practice şi pregătirii pentru viață a unor copii debili mintal, cu diverse dizabilități sau orfani. Trebuie să caracterizăm momentul istoric şi cadrul social din acea perioadă subliniind că mai multe reglementări legislative de după 1879 au creat premisele unei presiuni şi chiar agresivități asupra caracterului național al şcolilor populare româneşti. Şcoala funcționează şi azi şi oferă instruire în următoarele domenii: învățământ primar incluziv, învățământ gimnazial incluziv, învățământ special, învățământ la domiciliu, şcoală de arte şi meserii în domeniile mecanic, construcții, confecții, alimentație publică şi turism, comerț, industrie alimentară, tâmplărie, zootehnie, centru de resurse, liceu şi şcoală de maiştri. Având în vedere că multe din specializări există doar în această instituție, au fost

recrutaţi elevi dintr-o zonă extinsă. O parte dintre ei rămân săptămânal într-un internat cu o capacitate de 120 de locuri.

În 1891 s-a elaborat o nouă lege pentru grădiniţele de copii, iar pentru învăţământul de masă s-au propus legi noi, antinaţionale, precum proiectul de lege elaborat sub conducerea lui A. Berzeviczy, ministrul de culte al Ungariei de atunci. Nu dorim să dăm extindere problemei, dar e necesar să oferim celor interesaţi câteva date despre cel care a fost vajnicul luptător pentru drepturi naţionale şi pentru dezvoltarea şi întărirea învăţământului românesc, protopopul Ineului Constantin Gurban. Activitatea debuta cu o clasă pregătitoare tip grădiniţă şi şase clase progresive. Elevii primeau cunoştinţe practice de viaţă astfel: fetele învăţau gospodărirea, iar băieţii, în majoritate, în funcţie de capacităţi, învăţau grădinăritul. Rezultatele excepţionale obţinute de elevii aşezământului în această perioadă sunt dovedite prin participările de succes la expoziţiile internaţionale din Londra şi Jena. În iunie 1905 se prezentaseră la examen 110 băieţi în vârstă de la 6-12 ani, din Ineu, şi 58 de fete. Învăţătoarea Iulia Dârlea reuşise să şcolarizeze 58 de fete din cele 90 de vârstă şcolară câte fuseseră recenzate în Ineu. Cei doi învăţători de la clasele de băieţi, Pavel Dârlea şi Vasile Augustin, avuseseră 110 băieţi la examen.

În 1907, la expoziţia de la Londra, în baza hotărârii juriului londonez, şcoala primeşte o diplomă de onoare şi medalia de argint. În anii 1908 şi 1909, la aceeaşi expoziţie din Londra, elevii câştigă medaliile de aur şi diplomele de onoare aferente.

Începând cu anul 1904 a funcţionat ca dascăl coordonator pentru toate şcolile din Ineu învăţătorul Pavel Dârlea, remarcabil dascăl, patriot, om de cultură şi corifeu al Unirii pentru zona Ineului. S-a remarcat în perioada pregătitoare Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, fiind şi arestat. Ca o recunoaştere a meritelor sale, după Unire a fost ales în Consiliul Dirigent. El a funcţionat ca dascăl şi în cadrul aşezământului medico-pedagogic din localitate.

În anii grei ai Primului Război Mondial şcoala are numai două cadre didactice: învăţătorii Pavel Dârlea şi Ion Căprariu. Cel de-al treilea post era vacant.

În 1922 se înfiinţează în Ineu un liceu, care va funcţiona doar 6 ani. În 1954 s-a înfiinţat Şcoala Medie Mixtă. Anul 1961 a marcat un moment deosebit în evoluţia unităţii, deoarece începând cu data de 1 ianuarie s-a

înfiinţat Şcoala Profesională Specială nr. 21, cu o capacitate de 160 de locuri şi un plan de producţie de 138.000 de lei. În anii 1964-1965 şcoala pregătea elevii în meseriile de tâmplari mobilă, zugravi-vopsitori, tapetari, croitori, cizmari, tinichigii, zidari-construcţii şi sobari-teracotişti. Sistemul învăţământului pentru deficienţi a fost conceput ca un sistem elastic, care să ţină cont de capacităţile intelectuale şi fizice, precum şi de posibilităţile de integrare în producţie a absolventului, oferindu-se copiilor şansa de specializare şi în meseriile de tapiţer, plăpumar, saltelar, mozaicar-faianţor, instalator tehnico-sanitar, lăcătuş mecanic, horticultor şi zootehnist.

Învăţământul special era chemat în acel moment să rezolve cu mai multă eficienţă problema deficienţilor, fapt ce se va concretiza în anul 1961, deci anul 1961 marchează un moment important în evoluţia învăţământului special, constituind o adevărată reformă cu conţinut revoluţionar a întregii reţele, de toate gradele, pentru deficienţi: psihici, fizici şi senzorio-motori. Durata şcolarizării variază între 4 şi 6 ani, în funcţie de categoria de deficienţă a elevilor înscrişi în şcoală. În toamna anului 1977, prin strădania colectivului cadrelor didactice, în special a directorului, profesorul Tiberiu Lăzureanu, ia fiinţă o nouă componentă educativă, destinată copiilor cu debilitate mintală severă de vârstă cuprinsă între 7 şi 14 ani, respectiv căminul-şcoală. Şcoala oferă instruire în următoarele domenii: învăţământ primar incluziv, învăţământ gimnazial incluziv, învăţământ special, învăţământ la domiciliu, şcoală de arte şi meserii în domeniile mecanic, construcţii, confecţii, alimentaţie publică şi turism, comerţ, industrie alimentară, tâmplărie, zootehnie, centru de resurse, liceu şi şcoală de maiştri. Având în vedere că multe din specializări există doar în această instituţie, au fost recrutaţi elevi dintr-o zonă extinsă. O parte dintre ei rămân săptămânal într-un internat cu o capacitate de 120 locuri.

În anul şcolar 2008-2009 erau înscrişi în clasele I-VIII, toate fiind clase speciale, 79 de elevi. În cadrul Şcolii de Arte şi Meserii erau înscrişi la învăţământul special 92 de elevi. 31 de copii orfani erau îngrijiţi în trei case de tip familial, cu ajutorul fundaţiei pentru integrare şi sprijin social *Împreună*, iar în casele Centrului de Plasament erau adăpostiţi 28 de copii.

În 1977 liceul din Ineu a primit profil industrial, apoi s-a mutat în clădirea actuală. Din 1991 s-a constituit *Grupul Şcolar Industrial Ineu*, primind apoi numele de *Mihai Viteazul*. Liceul a beneficiat de un corp profesoral de elită. În 1954, la înfiinţarea liceului, o echipă de dascăli

tineri şi pasionați au pus bazele unui învățământ de calitate, performant, competitiv la nivel național.

Şcoala românească din Mocrea

s-a înființat în anul 1791. În anul şcolar 1823-1824 învățau carte la şcoala din Mocrea 20 de elevi.

Personalități

Sava II Brancovici (n. ?, d. 1683, Alba Iulia), a fost mitropolit ortodox al Ardealului (1656-1660; 1662-1680). A intrat în conflict cu principele Transilvaniei Mihai Appafy I.

Gheorghe Brancovici (n. 1645, Ineu – d. 1711, Eger), frate cu Sava Brancovici, a fost un cronicar transilvănean de limbă română, care a scris de asemenea în limba slavo-sârbă a secolelor XVII-XVIII. Cunoştea 5 limbi: româneşte, sârbeşte, maghiară, latină şi turcă. Principele Mihai Apaffy I l-a trimis cu solie la Istanbul unde, după moartea lui Petru Iank, este numit *capuchehaie*. La Istanbul stă până la începutul anului 1668, când îl însoțeşte pe fratele său Sava II Brancovici la Moscova. Reîntors în Ardeal, este trimis din nou la Istanbul. În capitala Imperiului Otoman se apropie de opoziția magnaților din Transilvania care conspirau împotriva lui Mihai Apaffy I, trădând interesele acestuia, încheind un pact cu reprezentanții Habsburgilor şi cu Grigore Ghica, domnul Țării Româneşti. Conspirația fiind descoperită, Gheorghe Brancovici este arestat împreună cu fratele său, mitropolitul Sava II Brancovici. Gheorghe Brancovici reuşeşte să scape, refugiindu-se în Țara Românească, unde rămâne în perioada 1680-1688. Pentru început s-a stabilit la Craiova, fiind bine primit de Radu Năsturel, fiul învățatului Udrişte Năsturel. Cu sprijinul familiei Năsturel ajunge la curtea lui Şerban Cantacuzino, domnul Țării Româneşti. În planurile politice ale lui Şerban Cantacuzino este atras şi Gheorghe Brancovici, care pretindea că descinde din despoții Serbiei, având în vedere a-i răzvrăti pe slavii sud-dunăreni împotriva Imperiului Otoman şi a reînființa vechiul despotat al strămoşilor săi. Se împrieteneşte cu stolnicul Constantin Cantacuzino. În 1688 împăratul Leopold i-a acordat titlul de conte, fapt care l-a determinat să se reîntoarcă în Transilvania. Imperiul Habsburgic

nu vedea cu ochi buni restabilirea despotatului sârbesc, aşa cum dorea Gheorghe Brancovici, motiv pentru care în toamna anului 1688 este arestat la Cladova. Este întemnițat la Sibiu până în iunie 1690, apoi trimis sub escortă la Buda, iar de aici la Viena, unde are domiciliu forțat între 1690 şi 1703. În toamna anului 1703 este adus la Cheb (Eger), în Boemia, unde bolnav fiind, moare în 1 decembrie 1711.

Opera

Scrieri istorice: *Cronică a slovenilor, Misii cei din jos şi cei din sus Misii***,** scrisă în limba română, între 1684-1687*; Cronica sârbă*, redactată în captivitate, între 1693-1705, are caracter memorialistic, fiind vorba de viața şi activitatea fratelui său, mitropolitul Sava II Brancovici, înserând multe evenimente legate de istoria Țărilor Române, gravate pe fundalul istoriei sârbilor şi a familiei Brancovici.

Scrieri religioase: *Cartea aceasta a sfintelor rugăciuni* (1690); *Catehism* (împărțit în 44 de capitole, fiind un răspuns la edițiile *Catehismului calvinesc* şi la cel *catolic)*; *Către adevărații călători*, cuprinde o serie de comentarii la versete biblice destinate să-l călăuzească pe credincios în viață şi să-l ferească de ispite.

Pavel Dârlea, profesor în Ineu, primul director al Şcolii Speciale din Ineu, a condus delegația Ineului la Marea Unire de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918. În anii 1930 a fost deputat PNL de Arad.

Radu Theodoru (n. 17 ianuarie 1924, Ineu) a fost ofițer, scriitor şi politician. A urmat cursuri liceale în Timişoara până în 1943, an în care s-a decis pentru o carieră în aviație, în Bucureşti. Între 1943 şi 1946 a urmat cursurile Şcolii de Ofițeri de Aviație, ale Şcolii Speciale de Aviație, devenind pilot de vânătoare, ulterior comandant de escadrilă, instructor de zbor, comandant de companie şi profesor de specialitate în cadrul Şcolii de Ofițeri de Aviație din Sibiu. Cariera militară a lui Radu Theodoru se încheie în anul 1952, cu gradul de maior. Ulterior, după Revoluția din Decembrie 1989, Radu Theodoru ajunge la gradul de general de brigadă în retragere în arma aviație. În 1952 decide să se dedice vieții literare, debutând la Sibiu, la cenaclul *Orizonturi noi*. Ocupă diverse funcții în domeniul artei şi culturii în Sibiu, până în momentul în care hotărăşte să se stabilească în capitală, ocupând funcții în sfera publicistică. Radu Theodoru, unul dintre cei mai sustinuți şi promovați autori postbelici, îşi axează scrierile pe teme istorice, alegând episoade reprezentative, pictate în stil realist, lucrările sale servind ca proză-document. A fost distins cu numeroase premii în perioada comunistă.

Opera

Romane contemporane: *Muntele* (Editura pentru Literatură, 1967), *Aproape de zei* (Editura Militară, 1969), *A sosit ora!* (Editura Militară, 1969), *S.O.S... Puhoaiele!...* (Editura Albatros, 1970), *Nopţi albastre* (Editura Militară, 1976), *Asaltul* (Editura Eminescu, 1977), *Biografie de război* – (Editura Eminescu, 1980-1987), *Preludiu* (Editura Eminescu, 1983).

Romane-document: *Cronica eroică: 1877-1878* (Editura Albatros, 1977), *România ca o pradă* (Editura Alma, Oradea, 1997; ediția a II-a Editura Miracol, 2000), *Ardealul – pe toți ne cheamă Ursu* (Editura Miracol, 2000).

Romane istorice: *Brazdă şi paloş* (Editura Tineretului, 1954-1956; ediția a II-a Editura Tineretului, 1967), *Atac la sol* (Editura Militară, 1965), *Steaua de mare* (Editura Tineretului, 1966); *Vulturul* – distins cu Premiul Academiei Române, (1967) *Strămoşii* – (Editura Militară, 1967; ediția a II-a Editura Albatros, 1979), *Dincolo de linii* (Editura Militară, 1968), *Vitejii* (1968), *Călărețul roşu* (Editura Albatros, 1976; ediția a II-a Editura Lucman, 2003), *Corsarul* (Editura Albatros, 1984), *Urmaşii lui Attila* (Editura Miracol, 1999), *Mareşalul* (Editura Miracol, 2001), *România, românii si comunismul* (Editura Lucman 2009).

Romane ştiințifico-fantastice: *Popas în Madagascar* (1967), *Taina recifului* (Editura Tineretului, 1968), *Regina de abanos* (Editura Albatros, 1970), *Țara făgăduinței* (Editura Albatros, 1975), *Călătorie neobişnuită* (Editura Militară, 1975).

Vasile Tatomirescu (n. 3 iunie 1897, ofițer în armata română (colonel), căsătorit prima dată cu Irina Bengliu, iar după divorț cu Marioara Chințescu. A participat ca ofițer în cel de-Al Doilea Război Mondial, atât pe frontul de est cât şi pe frontul de vest, fiind recompensat cu mai multe medalii şi decorații pentru faptele sale de bravură.

Economie

În secolul al XVII-lea s-au format şi la Ineu asociații profesionale de tipul breslelor. În localitate s-au stabilit numeroşi meşteşugari care au constituit bresle. Astfel, la 12 februarie 1625 *aurarii, bărbierii, cizmarii, cojocarii şi croitorii* au primit statut de breaslă de la căpitanul cetății, act care va fi întărit în 1638 şi de principele Gheorghe Rákóczi I. După acest an, la Ineu deja îşi desfăşurau activitatea două bresle separate: *breasla cizmarilor*

şi *breasla croitorilor.* În anul 1646 se editează statutul *breslei cizmarilor* din Ineu, iar la 8 mai 1649, la solicitarea autorităților comitatului Zărand, principele Gheorghe Rákóczi al II-lea reînnoieşte statutele breslelor din acest oraş. Cei mai mulţi meseriaşi erau *cizmari, tăbăcari, cojocari* şi *bărbieri,* deoarece în apropierea cetății erau numeroşi militari. Ultimii meseriaşi menţionaţi, *bărbierii*, făceau chiar și intervenții chirurgicale. După alungarea otomanilor Ineul trece sub stăpânirea austriecilor şi, nemaiavând rolul de cetate de margine, îşi pierde importanța militară şi economică, drept urmare breslele se desființează.

Folclor, tradiții, obiceiuri, portul popular

Până la începutul secolului al XX-lea fetele de şcoală din părțile Ineului au purtat părul împletit în două chici, care se întâlneau în una singură. La fetele mai mici se făceau şi chici *cu cărarea pe ochi*. La lucru chicile erau ridicate pe cap în cunună şi acoperite cu un *cot în cap*, de *delin.* În trecut, când ajungeau la vârsta de măritat, fetele în Şicula, Ineu şi Bocsig îşi făceau o pieptănătură specială, numită *cu chică* sau *cu ticuțele.*

În Ineu fetele mai mici, de 14-17 ani, îşi puneau în față, pe frunte, *pene pe cap*, adică un carton îmbrăcat în *pănclici*, cu flori mărunte şi frunze din pânză cerată, prinse pe sârmă, intercalate cu mici oglinjoare pătrate sau romboidale, cu chenar de sârmă răsucită şi îmbrăcată în staniol. La marginea dinspre frunte *penele pe cap* aveau o dantelă încrețită, de culoare albă. La spate se legau cu o panglică lată, colorată. Fetele trecute de 17 ani, până se măritau, purtau *cerc pe cap*. Mai înalt decât penele, acesta era confecționat din flori artificiale, pânză cerată, oglinzi, frunze dintr-un material catifelat, boboci roz şi albaştri.

Costumul femeiesc

Caracteristic este *conciul* acoperit cu basma, părul pieptănat cu cărare pe mijloc, cu două şuvițe lăsate liber, care sunt încrețite și care se numesc *julufi*.

Conciul este de formă dreptunghiulară, lucrat din sârmă groasă, susținut pe cap cu ajutorul celor două cozi. El este purtat numai de femeile căsătorite. În satele din jurul Ineului se purta un conci special, cu trei coarne. Părul împletit în două cozi era montat pe acest *conci* confecționat dintr-o sârmă

îndoită în formă de aripioară şi îmbrăcată într-o pânză. Deasupra se lega foarte strâns o *ceapsă* şi apoi se punea *cârpa de cap*, care putea să fie simplă, cu jură (bordură din flori imprimate), cu cipcă, cu ciucuri de mătase. În faţă se scoteau câţiva julufi care se prindeau cu agrafe. Capul se acoperea cu un batic roşu, peste care se aşeza o varietate de alte baticuri.

Îmbrăcămintea conţine trei piese de bază: cămaşa, care se numeşte *spătoi*, *cojocul* sau *pieptarul*, şi *pumnata*, care este partea superioară a *poalelor* şi a *cârpii*. Peste poale se pune un şorţ de bumbac alb, numit *cârpă*. Cele mai frecvente modele geometrice pentru această piesă sunt *prescura* şi *capra cu cârlig*. Marginea de jos a cârpei se termină cu un volan numit *fodră*. Piese auxiliare: *cotul* de după cap şi *ştergarul*.

Încălţările reprezentative sunt cizmele roşii cu tulpan.

Costumul popular femeiesc din părţile Ineului a fost confecţionat din pânză de cânepă, amestec de cânepă cu bumbac, din bumbac cu urzeală de misir şi *băteală* de bumbac sau pânză *cu cinar*. Din perioada interbelică, când la broderii a început să se folosească o aţă numită *deanţ,* cumpărată din prăvălie, în cromatica costumului, alături de roşu şi negru şi-au făcut loc şi *noroanca* (portocaliul), *galfădul* (galben), *bordocul* (vişiniu), *alboietul* (vânăt), *mohorâtul* (roz care bate în roşu), *ca cafa* (maro cafeniu), *lila* (mov), verde, culoarea piersicului etc. Broderia plină era lucrată fie *brâneleşte*, fie *cu cruciţe,* fie cu *cusătură pe scriitură*.

Costumul bărbătesc

Până la Primul Război Mondial bărbaţii din aceste sate au purtat plete. Odată cu generalizarea recrutărilor feciorii au început să-şi tundă părul cu o coamă în faţă, în vreme ce bătrânii se tundeau de tot. Vara, în zilele de lucru capul era acoperit cu clop de paie, iar la sărbători cu clop negru din *păr*. Iarna, clopul era înlocuit cu o cuşmă ascuţită, din blană de de miel neagră sau gri.

Îmbrăcămintea este compusă din *cămeşă* de pânză cu guler şi *umeriţe*. Mâneca are o manşetă numită *pomnari*. Urmează vesta numită *zobon*. Vara bărbaţii poartă *izmene* largi, iar iarna *cioareci* făcuţi dintr-un material gros. Peste acestea se îmbracă *şuba*. În zonă se observă o influenţă maghiaro-austriacă.

Portul bărbătesc de lucru a fost din pânză de cânepă, fără ornamente, pe când hainele de sărbătoare erau din pânză *cu cinari*, bogat ornamentate în tehnica *brâneleşte*, în culori vii.

Izmenele din subzona Ineu, largi şi lungi până la glezne, au fost în întregime albe. În partea de sus se terminau cu o *brăcinăriță* lată de 4-5 cm, fixată la talie cu ajutorul unui *brăcinar*. În majoritatea satelor singurele elemente ornamentale au fost găurelele şi colții din partea de jos, şi *cheile*, late de 3-4 cm, care prindeau *lații*. Totuşi apăreau mici diferențe de la o localitate la alta. În Ineu izmenele erau plisate vertical sau împăturate în pături mai late, orizontale.

În Ineu se purta *laibăr* din *barşon lins*, bogat ornamentat cu *şinoare cu încârnituri,* lucrate la maşină, cu ață colorată, mai ales tricoloră. *Laibărul*, tivit cu postav galben şi *alboiet* şi zimțuit la margine, este căptuşit la buzunare cu *irhă* roşie.

Meşteşuguri tradiționale

Unul dintre cele mai vechi meşteşuguri rurale practicate încă în zona Ineului este împletitul nuielelor de răchită, din care se realizează coşuri, ghivece, mese, scaune confortabile etc.

Muzeul Țării Zărandului a fost inaugurat în Ineu în 6 octombrie 2011, amplasat în vechea clădire a şcolii primare din oraş, la inițiativa profesorului *Preda Sima* de la Liceul Mihai Viteazul, beneficiind de donațiile generoase în obiecte ale parohiei ortodoxe şi ale unor cetățeni din Ineu. Spațiul muzeal a fost amenajat în trei săli de prezentare, fiecare dintre ele cuprinzând câte un domeniu specific. În prima sală se află vechi obiecte meşteşugăreşti şi artizanale specifice zonei ineuane: război de țesut, fus pentru făcut ghemele de lână, leagăn pentru copil, covată pentru frământat aluatul de pâine, oluri şi farfurii din lut şi o colecție diversă de ştergare brodate manual. În a doua sală se află o expoziție de desene şi picturi ce abordează o tematică variată: arhitectură, portretistică umană şi reprezentări abstracte. A treia sală este dedicată istoriei şi cuprinde foarte multe fotografii, îndeosebi din perioada celor două războaie mondiale, dar şi pagini de ziare şi manuscrise aparținând diferitelor epoci. Pe holul muzeului se găsesc mai multe fotografii de epocă cu vechea cetate a Ienopolei, delegația Ineului la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918, podul de lemn peste râul Crişul Alb, moscheea turcească şi țărani îmbrăcați în costume populare. Muzeul mai conține şi alte obiecte care urmează să fie aşezate în locuri special amenajate.

Turism

Potențialul turistic al oraşului este unul de excepție.

Obiective turistice: *Cetatea Ineului* – ansamblul arhitectural din centrul istoric al oraşului; *Muzeul Țării Zărandului;* complexul hotelier *Moara cu noroc;* zona de sud a Ineului, cu dealul Mocrea şi cu viile de pe deal; poiana narciselor – o zonă protejată, de 6 hectare; păduri de agrement cu un bogat fond cinegetic. Zonele de vânătoare dispun de cabane speciale şi de dotările aferente.

Alte obiective turistice sunt Moara Mocrea, Canalul Morilor şi turnul de apă de la fosta unitate militară.

Bibliografie

Izvoare

Arhivele C. M. I. Fond 5. 24, *Dosar Ineu*.

Arhiva Liceului Mihai Viteazul din Ineu, *Registrul de procese verbale ale corpului didactic* 1908-1932, p. 4, pp. 118-119; *Dosar* 9 (1924): *Grafic statistic, Cartea şcolii*, 1960-1961, înv. 4. A.

Arhiva Protopopiatului Ortodox Ineu, *Dosar 1862*; fila 69, *Dosar 1886*.

Evlya Celebi, în ****Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Editura Științifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.

Feneşan, Costin, *Diplomatarium Banaticum*, vol. I-II, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016-2017.

Magina, Adrian, *Conscripția şi inventarierea bunurilor cetății Ineu în anul 1605*, în „Banatica", nr. 21, Reşița, 2011.

****Monumenta Comitialia Regni Transsyilvaniae*, ediție Szilágy Sándor, vol. IX, Budapesta, 1883.

****Relationes missionariorum de Hungaria et Transilvania(1627-1707),* editor I. Gyorgy Toth, Roma-Budapest, 1994.

Lucrări generale şi speciale

Bulboacă, Sorin, *Cnezi, nobili şi districte româneşti în comitatul Zărand în secolul al XV-lea***,** în Emil Arbonie, Doru Sinaci (coord.), „Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări din Banat-Crişana. 95 de ani de la Marea Unire", vol. VII, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2013, pp. 21-33.

Bulboacă, Sorin, *Comitatul Zărand în secolul al XIV-lea*, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), „Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări din Banat-Crişana. 95 de ani de la Marea Unire", vol. VI, Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2013, pp. 9-16.

Bulboacă, Sorin, *Comitatul Zărand în timpul Arpadienilor*, în ***Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări (coord. Doru Sinaci, Emil Arbonie), vol. III, Vasile Goldiş University Press, Arad, 2011, pp. 19-26.

Bulboacă, Sorin, *Contribuții la istoria Ineului în sec. XVI*, în Emil Arbonie, Doru Sinaci (coord.), „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana", vol. XII, Editura Vasile Goldiș University Press, Arad, 2017, pp. 9-15.

Bulboacă, Sorin, *Crafts and giulds în Arad County în the Middle Ages*, în Iulian Boldea, Dumitru Mircea Buda (editors), „Convergent Discourses. Exploring the Context of Communication, section History and Cultural Mentalities", Editura Arhipeleag XXI Press, Târgu Mureș, 2016, pp. 107-119.

Bulboacă, Sorin, *Cucerirea și administrația otomană în comitatul Zărand (sec. XVI-XVII),* în Emil Arbonie, Doru Sinaci (coord.), „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana", vol. XI, Editura Vasile Goldiș University Press, Arad, 2016, pp. 82-96.

Bulboacă, Sorin, *Structuri politice și confesionale în Banatul Lugojului și Caransebeșului (1552-1658*), vol. II, Editura Vasile Goldiș University Press, Arad, 2015.

Bulboacă, Sorin; Sinaci, Doru; Mureșan, Augustin; Dragoș, Aurel, *Rolul economic al cetăților, al mănăstirilor, al drumului sării și al Canalului Morilor în comitatul și județul Arad*, în Adrian Nițu (coord.), „Arad. Economie și societate din preistorie până la începuturile regimului comunist", vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 287-366.

Bunea, Augustin, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Blaj, 1906.

Chiș, Doina, *Ineu. Itinerar sentimental în imagini și documente*, Editura Gutenberg Univers Arad, 2013.

Chiș, Petru, *Ineul de la a doua retragere a turcilor până la sfârșitul Primului Război Mondial și făurirea României Mari (1693-1919),* Editura Gutenberg Univers, Arad, 2014.

Codău, Ioan, *Un om pentru o cauză – Pavel Dârlea*, în „Școală, cultură, națiune. Omagiu dascălului și cărturarului prof. univ. dr. Vasile Popeangă", Editura Nigredo, Arad, 2010, pp. 95-132.

Crișan, Ioan, *Așezări rurale medievale din Crișana. Secolele X-XIII*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2006.

Dragoș, Aurel, *Bătălia pentru Ineu (12-17 septembrie 1944*), în Analele Aradului, anul II, nr. 2, 2016.

Dragoș, Aurel, *Comunitatea Ineu și Canalul de Mori „Palatinul Iosif" al Crișului Alb din județul Arad. O emblemă și un aliat în dezvoltarea localității Ineu*, în Aurel Dragoș și Eugeniu Criste (coord.), „Mit, legendă și istorie pe văile Crișurilor", Editura Vasile Goldiș University Press, Arad, 2014, pp. 20-73.

Dragoș, Aurel, *De ce Ineu?,* în Aurel Dragoș și Eugeniu Criste (coord.), „Mit, legendă și istorie pe văile Crișurilor", Editura Vasile Goldiș University Press, Arad, 2014, pp. 11-19.

Dragoș, Aurel, *Torță pe cerul Ineului*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2017.

Dudaș, Florian, *Zărandul. Chipuri și fapte din trecut*, București, 1981.

Feneșan, Cristina, *Vilayetul Timișoara (1552-1716),* Editura Ariergarda, Timișoara, 2014.

Ferenc, Csortan, *Arhitectura religioasă în Vilaietul Timişoara*, în „Satu Mare. Studii şi comunicări", seria Istorie, Etnografie, Artă, nr. XVII-XXI/II, 2000-2004, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2005.

Gheorghiu, Tudor Octavian, *Arhitectura medievală de apărare din România*, Bucureşti, 1985.

Gheorghiu, Tudor Octavian, *Mici orașe / mari sate din sud-vestul României. Monografii urbanistice*, Editura Simetria, Bucureşti, 2017, pp. 148-183.

Ghiță, Constantin Eugen, *Aspecte privind natalitatea în localitatea Ineu în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea*, în Aurel Dragoş şi Eugeniu Crişte (coord.), „Mit, legendă şi istorie pe văile Crişurilor", Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2014, pp. 115-124.

Glück, Eugen, *Contribuții cu privire la istoricul cetății de la Ineu*, în Ziridava, XIII, 1981.

Hațegan, Ioan; Bulboacă, Sorin; Mureșan, Augustin, *Economie și societate arădeană în Evul Mediu și epoca premodernă (secolele VIII-XVIII)*, în Adrian Nițu (coord.), „Arad. Economie şi societate din preistorie până la începuturile regimului comunist", vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 189-285.

Hord, Radu Alexandru, *File din istoria comunității evreiești din orașul Ineu (județul Arad),* în Marius Ioan Grec (coord.), „Comunitatea arădeană și atitudinea față de Holocaust (1940-1944)", Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2015, pp. 84-92.

Ispas, Dan, *Cronicarul Gheorghe Brancovici – un personaj controversat*, în „Crişia", Oradea, XXIV, 1994, pp. 421-429.

Marina, Lupaş I. *Mitropolitul Sava Brancovici, 1856-1683*, Cluj, 1939.

Lanevschi, Gheorghe, *Mihai Viteazul și Aradul,* în Ziridava, XI, Arad, 1979.

Manea, George, *Date documentare despre viticultura din părțile Aradului*, în Ziridava, VI, Arad, 1976.

Manea, George *Podgoria Aradului în feudalismul dezvoltat (sec. XIV-XVI),* în Ziridava, nr. XV-XVI, Arad, 1987.

Mangra, Vasile, *Mitropolitul Sava II Brancovici (1656-1680),* Arad, 1906.

Meszar, Marius Răzvan, *Colonizarea țăranilor în plasa Ineu – consecință a aplicării Reformei Agrare din 1921*, în ***Administrație românească arădeană. Studii şi comunicări (coord. Doru Sinaci, Emil Arbonie), vol. IV, Vasile Goldiş University Press, Arad, 2012, pp. 340-352.

Meszar, Marius Răzvan, *Ineu, Reforma agrară din 1921*, Editura Emia, Deva, 2010.

Meszar, Marius Răzvan, *Înființarea și evoluția coloniei Traian. Cea mai mare colonie din județul Arad, înființată în urma reformei agrare din 1921*, în Aurel Dragoş şi Eugeniu Criste (coord.), „Mit, legendă şi istorie pe văile Crişurilor", Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2014, pp. 74-77.

Meszar, Marius Răzvan, *Reforma agrară din 1921 în plasa Ineu, Județul Arad*, Editura Emia, Deva, 2013.

Mureşan, Augustin; Popovici Ioan, *Noi contribuții la cunoaşterea sigiliilor târgului Ineu*, în Aurel Dragoş şi Eugeniu Criste (coord.), „Mit, legendă şi istorie pe văile Crişurilor", Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2014, pp. 87-92.

Nicodin, I. O.; Crainic, F. *Monografia centrului şcolar Ineu*, Ineu, 2004.

****Pagini ineuane* (coord. Doina Chiş), Editura Grafnet, Oradea, 2007.

Pascu, Ştefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. III, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.

Pătrăuță, Teodor, *Viața publică a Ineului în timpul Primului Război Mondial*, în Vasile Popeangă, Emil Arbonie (coord.), „Pe drumul Marii Uniri", Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2008, pp. 104-118.

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în sec. XVII*, vol. II, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987.

Rusu, Adrian Andrei, *Castelarea carpatică*, Cluj-Napoca, 2005.

Rusu, Mircea (1980), *Cetățile Aradului*, în Ziridava, XII, Arad, 1980.

Szemkovics, Laurențiu Ştefan, *Blazoane individualizând familii nobile de origine română din Transilvania (sec. XVI-XIX),* Editura Moroşan, Bucureşti, 2014.

Szemkovics, Laurențiu Ştefan, *Patru sigilii ale localității şi Oficiului Stării Civile Ineu (1875-1920*), în Aurel Dragoş şi Eugeniu Criste (coord.), „Mit, legendă şi istorie pe văile Crişurilor", Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2014.

Tonk, Sándor *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*, Budapest, 1976.

Tripa, Pavel, *Trecutul oraşului Ineu şi al cetății Ienopolei*, Editura Emia, Deva, 2007.

Tuleu, Ioan, *Bătălia pentru Ineu*, în Aurel Dragoş şi Eugeniu Criste (coord.), „Mit, legendă şi istorie pe văile Crişurilor", Editura Vasile Goldiş University Press, Arad, 2014, pp. 93-106.

Vesa, Pavel, *Cronicarul Gheorghe Brancovici (1645-1711*), în „Şcoală, cultură, națiune. Omagiu dascălului şi cărturarului prof. univ. dr. Vasile Popeangă", Editura Nigredo, Arad, 2010, pp. 190-202.

Vesa, Pavel, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități* (1706-1918), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006.